

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1902. Första Kammaren. N:o 36.

Fredagen den 16 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 9 i denna månad.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran sammansatta stats- och lagutskottets nästlidne dag bordlagda utlåtande och memorial n:is 10 och 11, äfvensom bevillningsutskottets samma dag bordlagda betänkande n:o 39.

Fortsattes föredragningen af konstitutionsutskottets utlåtande n:o 6, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af § 57 regeringsformen samt af §§ 13, 14, 16, 17, 19 och 25 riksdagsordningen, äfvensom inom Riksdagen väckta förslag i fråga om valrätten till Andra Kammaren.

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammaren.
(Forts.)

Herr Törner: Af den till herr Bergs reservation fogade statistiken framgår, att under åren 1872—1899 de vid riksdagsmannaval till Andra Kammaren röstberättigades antal vuxit med mer än 104,000 personer. Detta vittnar ju mycket godt för nuvarande rösträttsbestämmelser och visar på samma gång, att denna rösträtt nedträngt uti deras leder, som förut icke haft någon sådan. Jag har därför hyst den åsigt, att »status quo» skulle kunna bibehållas oförändrad, men då en sådan förhoppning väl icke kan betraktas annorlunda än såsom en illusion, och det således vore opolitiskt att fasthålla dervid, ansluter jag mig till herr Billings skrifvelseförslag, och jag gör detta, då jag hoppas, att Riksdagen efter inhemtande af de meddelanden, som i denna

Om utsträckning af valrätten till Andra Kamraren.
(Forts.)

skrifvelse begäras, skall blifva bättre i stånd än nu att på noggrant och sorgfälligt sätt bedöma och bestämma, på hvad sätt och i hvad rigtning en rösträttsutvidgning må kunna ske. Jag får i anledning häraf, herr grefve och talman, yrka bifall till herr Billings skrifvelseförslag.

Friherre De Geer: För min del skulle jag helst hafva önskat framgång åt det förslag, som framlagts af det s. k. samlingspartiet. Genom att antaga detta anser jag, att man till fullo skulle hafva tillmötesgått alla berättigade kraf på utsträckt rösträtt, och jag anser, att man då skulle haft fog att kunna förvänta, att man ganska länge skulle kunnat stanna på den punkt, hvar till man då kommit.

Nu kan man säga, att skilnaden mellan detta förslag och de förslag, som framlagts af Kongl. Maj:t och konstitutionsutskottet, i sjelfva verket icke är så synnerligen stor. Men i ett afseende finnes dock en ganska betydelsefull skilnad mellan dessa förslag, och det är den, att såväl vid Kongl. Maj:ts som vid utskottets förslag äro fogade inskränkingar, som göra dessa förslag med mer eller mindre skäl synnerligen impopulära, och i en fråga sådan som denna betyder detta nog icke så litet. Jag syftar i första rummet på det s. k. skärpta utskyldsstrecket, som förekommer i båda förslagen. Mot detta kan egentligen icke göras någon principiel invändning, men å andra sidan kan jag icke förstå, att man från konservativt håll kan fästa så mycken vikt dervid, ty verkningarna af detsamma tyckas blifva ganska ringa. Justitieministern sjelf sätter dem icke mycket högt. I hans anförande till statsrådsprotokollet, som finnes citeradt på sid. 20 i detta betänkande, heter det: »att i vissa valkretsar äro ett mycket stort antal valmän, enligt nu gällande bestämmelser, uteslutna från valrättens utöfning på den grund, att de häfta för oguldna utskylder.» Men, heter det vidare: »genom den nyss omtalade skärpningen af det s. k. utskyldsstrecket skulle helt säkert endast ett ringa antal valmän utestängas från valrättens utöfning.» Kan det då verkligen vara lönt att för att utestänga detta ringa antal valmän göra en sådan inskränking, som visat sig upptagas med så stor ovilja och som utan tvifvel komme att föranleda en hel del valtrassel?

Till denna inskränking har utskottet lagt en annan bestämmelse, som också är synnerligen illa omtyckt, nemligen municipal-samhällellenas öfverflyttande till stadsvalkretsarne. Den torde vara något mera effektiv, men enligt de upplysningar, som justitieministern i går lemnade, tyckas verkningarna ingalunda vara så stora, som man väntat sig. Hvad som emellertid är säkert, är, att det torde mycket förminska utsigten att genom ett sådant förslag som utskottets uppnå en någorlunda definitiv lösning af rösträttsfrågan. Såväl detta skärpta utskyldsstreck som förändringen i valkretsarne

lämpa sig synnerligen väl såsom utgångspunkt för agitation från deras sida, som på inga vilkor vilja en moderat lösning af rösträttsfrågan.

Hvad beträffar den utväg, som här synes mycket allmänt omfattas, att söka på en gång införa allmän rösträtt i sammanhang med proportionella val och andra garantier, vill jag endast säga, att jag ännu icke lyckats öfvertyga mig om den proportionella valmetodens förträfflighet eller lämplighet för våra förhållanden, åtminstone icke ännu så länge.

Dessutom kan jag icke annat än befara, att striden om de s. k. garantierna, som komma att fordras för den allmänna rösträttens införande, kommer att blifva både långvarig och svår, och vi komma nog på den vägen att få vänta ganska länge på den frid och ro, som en talare i går talade om.

Då jag nu otvifvelaktigt kommer att blifva stäld i valet att rösta för en skrifvelse eller för konstitutionsutskottets förslag, kommer jag att gifva min röst för utskottets förslag, men jag tillåter mig emellertid, herr talman, att yrka bifall till herrar Darins och Liljeholms reservation.

Herr Andersson, Axel Gustaf: I en fråga af denna vigt har jag velat tillkännagifva min ståndpunkt, utan att därför upptaga kammarens tid med något längre anförande. Jag ansluter mig till dem, som anse det vara rätt och klokt att nu fatta ett beslut i sak, och jag skulle velat biträda utskottets förslag med borttagande af bestämmelsen om municipalsamhällets inryckande i stadsvalkretsar och med den begränsning af utskyldsvilkoret, som innefattas i herr Waldenströms reservation.

Ett yrkande i denna riktning vore tydligen resultatlöst, och jag ämnar icke heller framställa det.

Efter antagande af ett sådant förslag, och sedan, såsom förutsatt är, de s. k. jordtorparne kommit att inrymmas bland de kommunalt röstberättigade, skulle det återstående strecket vara mindre ett penningstreck än ett streck mellan sjelfförsörjaren och den ekonomiskt mer eller mindre osjelfständige, men den sålunda medgifna rösträtten vore ingalunda, såsom här sagts, liktydig med allmän rösträtt. Ty för den politiska rösträtten förutsattes den kommunala, och äfven med låg taxering spela kommunalutskylderna ingalunda någon oväsentlig rol.

Det blefve således enligt min åsigt en ganska fast plattform att stå på för dem, som ville bibehålla denna position.

Till dem, som anse, att icke någon förändring behöfves på grund af penningvärdets fall, ber jag få lemna den upplysningen, att i en stad med så relativt höga arbetslöner som Sundsvall beskattningsmyndigheterna icke ansett sig kunna upptaga arbetare, om hvilka icke några särskilda uppgifter förelegat, till högre beskattningsbar inkomst än 600 kronor, då skälig hänsyn tagits till

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammararen.
(Forts.)

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammaren.
(Forts.)

möjligen inträffande tillfällig arbetslöshet, sjukdom o. s. v. — Sådan ställningen nu är, har jag intet yrkande.

Herr Wijk: Frågan är nu så utdebatterad, att jag helst icke skulle hafva velat uppträda, men denna fråga är af så stor betydelse för vårt land, att jag icke vill låta detta tillfälle gå mig ur händerna att få i protokollet intagen min uppfattning i frågan.

Här föreligger en mångfald af förslag: Kongl. Maj:ts förslag, utskottets förslag såväl som förslagen från medlemmar af samlingspartiet och landtmannapartiet i Andra Kammaren, från yttersta venstern i Andra Kammaren intill yttersta högern i Första Kammaren. Af dessa förslag är det väl troligt, att endast utskottets förslag och det skrivelseförslag, som af herr Billing framställts, kunna hafva utsigt att vinna någon tillslutning. Detta senare — herr Billings förslag — är ganska färglost, men det innehåller dock tillräckligt, för att, om denna skrivelse går i båda kamrarne, regeringen måste framlägga, om icke 1904, likväl ganska snart ett förslag, byggt på den allmänna rösträttens grund. Tro herrarne verkligen på grund af den diskussion, som var här i går, att, då detta förslag kommer, Första Kammaren accepterar det? Jag tror det icke. — Hvad har denna skrivelse för betänkligheter med sig? Jo, att den invaggar de utom strecket stående uti förhoppningar, hvori de sannolikt blifva besvikna. Någonting sådant vill jag icke vara med om. Jag står för min del på utskottets förslag, och jag gör det på den grund, att jag anser en utbredning af rösträtten berättigad, liksom det är min innerliga öfvertygelse, att vi landtmän aldrig få ett så acceptabelt förslag åter. Jag kan visserligen beklaga, att i detta utskottets förslag finnes en lucka, men denna lucka har det icke stått i utskottets makt att fylla. Man får därför vara nöjd med den motivering, som förefinnes. Jag menar, att det lugna element, som heter jordtorparne, må komma att inrymmas i lagen sedermera.

Herr grefve och talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Friherre Alströmer: Då jag anfört min reservation mot utskottets förslag, är det naturligt, att jag icke kommer att rösta för detsamma.

Det skäl jag i min reservation angifvit för min afvikande mening är, att en förändring af valrätten till Riksdagens Andra Kammare är af en så djupt ingripande betydelse för hela vårt statskicks framtida utveckling, att denna fråga hvarken kan eller bör lösas utan föregående fullständig och allsidig utredning af alla på detsamma inverkan förhållanden.

Jag har vidare ansett, att den korta tid, som stått konstitutionsutskottet till buds, sedan det fick mottaga det af Kongl. Maj:t framlagda förslaget äfvensom alla öfriga motioner, har varit så otillräcklig, att utskottet icke heller har kunnat egna frågan en

sådan utredning, som varit nödvändig för att kunna nu afgöra densamma. Jag har därför ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen skulle i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes tillsätta en komité för att verkställa en ur alla synpunkter fullständig utredning rörande valrätten till Riksdagens Andra Kammare, och att denna utredning äfven skulle afse den allmänna rösträtten med proportionella val eller graderad skala i förening med andra nödiga garantier. Jag skall emellertid icke yrka bifall till denna min reservation, utan jag ber att få ansluta mig till det af biskop Billing framställda skrifvelseförslaget, som i allt väsentligt öfverensstämmer med min reservation.

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammaren.
(Forts.)

Herr Hasselrot: Jag skall till en början anhålla om kammarens benägna uppmärksamhet för en särskild sak.

Det är nog många af herrarne, som i likhet med mig vid bestämmandet af föredragningsordningen i går icke följde med och finga klart för sig innebörden af densamma. Jag tror därför, att det kan vara riktigt och nyttigt att precisera detta för kammarens ledamöter. Jag har nu fått reda på, att med föredragningsordningen förhåller sig så, att vid första propositionen toges endast upp utskottets hemställan under punkt 3 i utskottets betänkande, d. v. s. antingen bifall till utskottets förslag eller afslag. I sammanhang med detta kommer det icke att framställas proposition på något af de andra positiva förslagen eller något skrifvelseförslag, utan den första propositionen och den första voteringen kommer att ega rum mellan bifall till utskottets förslag och afslag. Derefter komma särskilda propositioner på de öfriga positiva förslag, som äro framställda. Slutligen kommer proposition att framställas särskildt för sig på de olika skrifvelseförslagen, och det läser icke möta något formelt hinder att, äfven om utskottets förslag skulle vinna majoritet vid första voteringen, vid detta utskottets förslag foga hvilket som helst af de väckta skrifvelseförslagen.

Jag tillåter mig nu öfvergå till sjelfva den föreliggande frågan. Om man äfven erkänner, att Riksdagens Andra Kammarer, vald efter nu gällande röstgrunder, på ett tillfredsställande sätt hittills fyllt sin uppgift, och att det således ur den synpunkten icke finnes någon anledning att ändra dessa röstgrunder, och om man också erkänner, att sedan 1865 antalet valmän i förhållande till landets folkmängd icke oväsentligt stegrats — och man har all anledning antaga, att ett dylikt förhållande skall fortfarande komma att ega rum — så måste man dock konstatera, att under det nu gällande strecket har sedan 1865 växt upp en talrik folkklass, som fortfarande står under strecket och hvars allmänbildning och relativt sjelfständiga ställning samt intresse för allmänna angelägheter gifva den berättigade anspråk på deltagande i valen till landets representation. En illustration

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammarerna.
(Forts.)

i detta hänseende utgör den tablå, som är fogad vid herr Bergs reservation. Det framgår af denna, att under det att i de kontinentala länderna och England medeltalet af valmännens antal utgör omkring 20 % af befolkningen, är det i vårt land icke fullt 7 %, som hafva denna rätt. Att ett sådant förhållande i längden är ohållbart, finner jag för min del tydligt och uppenbart. Jag tror också, att antalet af dem inom Riksdagens kamrar, som icke erkänna, att något måste göras i afseende på rösträttens utvidgning, numera är ganska ringa.

Är enigheten temligen stor om önskvärdheten af en rösträttsutvidgning, äro deremot meningarna så mycket mer delade om omfånget för densamma äfvensom om villkoren, begränsningen och de garantier, som därför erfordras. För min del vill jag icke gå in på allmän rösträtt. Om detta endast vore ett språng ut i det okända och osäkra, såsom här sagts förut, skulle man möjligen kunna finna sig i detta i förhoppning att resultatet skulle blifva bättre, än man befarade; men om man klagat öfver otillräcklig utredning i allmänhet rörande föreliggande fråga, måste man dock erkänna, att utredningen i detta hänseende är fullt tillfredsställande för att kunna komma till visshet om resultatet. Antalet valmän i vårt land är för närvarande i rund siffra något mer än 400,000. De, som stå mellan 800 kronors- och 500 kronorsstrecket utgöra omkring 200,000, och de, som stå under kommunalstrecket, uppgå till omkring 600,000. Genom den allmänna rösträtten skulle således till de nu befintliga 400,000 valmännen på en gång läggas 800,000. Det ligger i detta faktiska förhållande för mig fullständig visshet derom, då man känner den uppfattning och tankegång, som i allmänhet gör sig gällande hos dessa 800,000, att de skulle icke komma att verka en modifikation i den nuvarande Andra Kammarens sammansättning, utan de skulle skapa en helt ny kammare med annan uppfattning och andra mål. Så långt vill jag för min del icke gå.

Beträffande de garantier, som ifrågasatts för att hindra ett sådant resultat, tror jag för min del hvarken på möjligheten att genomföra dem eller på effektiviteten af desamma. I sådant afseende har det egentligen ifrågasatts garantier af två slag: graderad röstskala och proportionella val. Den graderade röstskalan har man visserligen talat om och sagt, att det vore önskligt att få den tillämpad, men på samma gång antydtt, att det icke vore någon förhoppning derom, och derutinnan gifver jag dessa herrar fullkomligt rätt.

Hvad deremot de proportionella valen beträffar — slagordet för dagen — skall jag icke upprepa hvad deremot blifvit sagdt. För mig har det, som deremot blifvit anfördt, varit fullkomligt öfvertygande. De göra icke den effekt, som man önskar, och de lämpa sig icke för vårt land. Under sådana förhållanden återstår icke annat än partiella reformer. Jag tror, att det vore

riktigt och lyckligt, om man släppte in ett relativt stort antal, de, som stå närmast under strecket, de, som i uppfattningen äro närmast de nuvarande valmännen, ty man får väl erkänna, att en rösträttsutvidgning, hvarigenom man släpper in 200,000 nya valmän, icke är ett så litet steg. För mig är det fullt tillfredsställande.

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammarerna.
(Forts.)

Det är egentligen två väsentliga anmärkningar, som äro gjorda mot detta. Först är det den, att detta nedflyttande af strecket skulle faktiskt innebära detsamma som allmän rösträtt. Man har sagt, att sättes strecket så lågt som till 500 kronor, komme alla de 600,000, som nu stå under 500-kronorsstrecket, eller åtminstone största delen af dem att låta skatta upp sig till 500 kronors inkomst och blifva sålunda röstberättigade. Skatten är 50 öre, och den vilja de gerna betala. Jag bestrider på det bestämdaste riktigheten af detta. Först och främst är skatten icke blott 50 öre. Det är skatten till kronan. Dermed följer skatten till kommunen, som i de flesta fall är mångdubbel. För öfrigt beror det icke på de enskilda personerna att blifva uppskattade till den siffra de begära, utan det beror på vederbörande taxeringskomité. Mig förefaller det uppenbart, att icke flertalet af de 600,000, som stå under 500-kronorsstrecket, komma att flyttas upp till röstberättigade. Men om också ett relativt stort antal af dessa, som verkligen hafva en inkomst af 500 kronor, skulle låta sig uppskattas till sin verkliga inkomst, vore dermed ingen skada skedd, tvärtom.

Den andra väsentliga anmärkning, som blifvit gjord mot utskottets förslag, är den, att om man bifaller detta, får man i allt fall icke lugn och ro. Man kan icke stanna härvid. Man tvingas i alla fall in på allmän rösträtt. Derom kan det vara olika uppfattning. Jag ställer mig alldeles ense med talaren på kristianstadsbänken deruti, att göra vi en sådan allvarlig och kraftig rösträttsutvidgning, då hafva vi en mycket stark grund att stå på. För närvarande är strecket fullkomligt godtyckligt. Det har dock stått i 36 år. Om vi nu bestämma oss för ett annat streck, icke godtyckligt, utan baserat på den fullt rigtiga principen, att alla skola vara röstberättigade, som för inkomst direkt skatta till staten, så hafva vi en annan och fastare grund att stå på. Man ändrar icke grundlagen hvarje år. Först 1906 skulle valen enligt nya ordningen ega rum, och då får man se hvad de hafva för effekt. Det är visserligen sant, att det nog kommer att väckas motioner, och att agitationer fortfarande komma att ega rum, men det blir helt säkert annorlunda och säkerligen lindrigare, om en verklig rösträttsutvidgning då skett, än om man ställer allt på framtiden. En skrivelse med dess sväfvande löften kommer icke att hafva den effekt, som ett positivt förslag skulle hafva.

Jag skall icke tillåta mig att längre upptaga kammarens tid. Jag tillåter mig sluta med uttalande af den bestämda uppfatt-

Om utaträck-
ning af val-
rätten till
Andra Kam-
maren.
(Forts.)

ningen, att det är sista gången, som Första Kammaren erbjudes antaga ett så moderat förslag som det nu af utskottet framlagda.

Häri instämde friherre *Wrangel von Brehmer* och herr *Hummel*.

Friherre Tamm: Den öfverläggning, som här i går och i dag föres, påminner i mångt och mycket om decemberdagarne 1865. Då såsom nu framfördes ur fosterländska hjertan varma tal, utmynnande i olika yrkanden, allt efter olika uppfattning; då liksom nu varnades emot det röda spöket, demagogien; då såsom nu ställdes i utsigt förbättrade förhållanden genom antagande af utvidgad rösträtt. De olyckor, som förespåddes, hafva dess bättre icke inträffat, det idealistiska tillstånd, som andra förutsade, har icke heller blifvit verklighet, men man kan positivt säga, att Andra Kammaren, sammansatt enligt 1865 års förslag, har verkat godt. Icke lär emellertid någon af dem, som bidro till denna representationsreform, hafva haft den uppfattningen, att dervid skulle för all framtid stanna. Det var temligen gifvet, att yrkanden om fortgående på den utvidgade rösträttens väg skulle under tidens lopp göra sig hörda. Framställningar i sådant afseende hafva vi haft icke få, och nu hafva de kommit fram genom kompakta yrkanden och delvis allmänna erkännanden. En talare, som i går yrkade på rent afslag, förklarade, att de, som vilja hafva utvidgad rösträtt, vilja hafva makten, men han motsatte sig detta, såsom jag antager därför, att han ville behålla makten. Det ena argumentet är ej bättre än det andra. Men äfven den, som under längre tid haft sina åsikter klara i afseende å det berättigade i rösträttens utsträckning, befinner sig i en ganska bekymmersam ställning, då intet af här framställda förslag tilltalar honom. I denna belägenhet är jag för närvarande försatt. Min åsigt angående den politiska rösträtten är den, att en hvar, som känner och erkänner sina skyldigheter, bör hafva nämnda rätt, så vida han icke på något sätt gör sig därför disqualificerad. Det önskvärda synes mig vara, att hela svenska folket, alla dess till mogen ålder komne män kunde gemensamt sammanträda för val af landets representanter. Jag fordrar endast, att de skola hafva känsla af sina skyldigheter samt vilja att utföra dem. Det är icke skatten jag här vill komma åt genom den utvidgade rösträttens lockelse; det är icke fullgörandet af den allmänna värnpligten, som jag vill liqvidera med en utsträckt rösträtt; jag vill frammana egenskaper hos våra väljare, jag vill frammana deras bestämda känsla af att de hafva skyldigheter att uppfylla till kommun och stat. Hafva de denna känsla och hafva de vilja att utföra den, tror jag för min del icke man behöfver frukta för deras deltagande i allmänna värf. På denna grund

sträfvar jag icke heller efter mer eller mindre verksamma garantier, utan, såsom jag nyss sade, att de, som önska sig rösträtt, må uppfostras till fullt medborgerliga känslor, till sådana egenskaper, som skulle kunna sammanfattas under uttryck: kärlek till ett gemensamt tänkt och känt fosterland. Derför synes mig också all vidare utredning vara obehöflig och onödig, om en sådan skulle sysselsätta sig med, i hvad mån den utsträckta rösträtten skulle tillfalla den ena eller andra klassen af medborgare, huru den skulle ställa sig för olika individer. Jag erkänner, att en utredning, om man så vill hafva den, angående proportionella val kunde vara erforderlig, men i öfrigt synes mig utredning ej vara nödvändig, och är det naturligtvis icke heller med de åsigt jag hyser om rösträttens utvidgning.

Huru skall jag nu ställa mig med afseende å de framställda förslagen? Det, som mest närmar sig de åsigt jag hyser, är herrar Darins och Liljeholms reservation, ehuru denna saknar tvenne betingelser, hvilka jag anser vara alldeles nödvändiga, nemligen fordran på uppfylld skattepligt till staten och vidare att i en annan paragraf möjlighet lemnats qvar till det valtrassel, som uppkommer derigenom att justerad vallängd icke vid ett bestämdt tillfälle göres undantagslöst gällande. De öfriga förslagen äro för mig mindre tilltalande, och jag måste därför yrka bifall till ifrågavarande reservation, liknande den af herr von Friesen m. fl. väckta motionen.

På de af herr von Ehrenheim under gårdagen framförda grunderna ber jag få motsätta mig en skrifvelse. Förslagen derom äro, såsom herrarne behagade påminna sig, ganska många och mycket mångskiftande. Jag ser mig omgifven rent af utaf ett nät af skrifvelseförslag, somliga af den obestämda art, att deri möjligen har kunnat fastna den renaste nihilist eller den lifligaste optimist. I fråga om de tvenne under gårdagen framlagda skrifvelseförslagen ber jag att, till stöd för det jag nyss nämnde, få säga, att till det af herr Billing framställda hafva afslagsyrkare sällat sig, några under den förutsättning, att de icke skulle blifva i tillfälle att rösta för afslag. En talare på uplandsbänken framstälde anmärkningar emot utskottets förslag under påstående, att utskottet vid afgifvande af sitt förslag hade seglat under falsk flagg. Då denne talare i sitt anförande motiverade ett afslag men yrkade bifall till herr Billings skrifvelseförslag, undrar jag, om han för sin seglats hissat de rätta signalerna. Herr Hugo Tamms under diskussionen framlagda förslag innehåller icke i klämman, att någon begäran skulle för Kongl. Maj:t framställas derom, att skattefrågan måtte i ett blifvande förslag intagas, och att rösträtten deraf skulle göras beroende, men i sin egen motivering uttryckte han denna önskan.

Jag kan i afseende å de framställda skrifvelseförslagen endast säga: »Timeo Danaos et dona ferentes». Och tillåter jag mig i

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammarerna.
(Forts.)

Om utsträckning af valrätten till Andra Kam-maren.
(Forts.)

anledning af hvad jag anförde att yrka bifall till herrar Darins och Liljeholms reservation.

Herr von Friesen: Jag skall bedja att till alla väsentliga delar få instämma uti friherre Tamms anförande.

Herr Behm: Då jag, såsom bekant, i utskottet deltagit vid framställandet af det förslag, som nu ligger före till behandling, är min ställning till frågan gifven. Denna min åsigt om det lämpliga uti så pass långt gående utsträckning af den allmänna rösträtten har jag efter ganska stor tvekan kommit till, hvarvid jag dock haft att stödja mig vid samma grunder, som anförts för Kongl. Maj:ts förslag, med hvilket det af utskottet framställda ju i åtskilligt öfverensstämmer. Jag har ansett mig kunna biträda detta förslag särskildt med anledning af det under förra året fattade beslutet om en väsentlig utsträckning af värnpligtsöfningarne; icke så att förstå, som skulle den sålunda fullgjorda värnpligten enligt min mening *berättiga* till rösträttens utöfning, men den uppfostrande betydelse, som måste tillerkännas värnpligtens fullgörande, torde få antagas utgöra en icke ringa garanti mot valrättens missbruk och en icke obetydlig ökning af eljest svaga rösträttsqualifikationer.

Föregående talare, af samma uppfattning som jag, hafva redan fört utskottets talan så fullständigt och uttömmande, att icke torde vara nödigt att något dervid tillägga, och detta så mycket hellre, som här talats mindre om hvad utskottet föreslagit, än huruvida utskottet öfver hufvud taget haft rättighet att framkomma med något förslag alls. Man har nemligen sagt, att den utredning, som åstadkommits, icke vore tillräcklig för framläggandet af detta konstitutionsutskottets förslag, liksom den ej kunde anses vara tillräcklig för det af Kongl. Maj:t framlagda. För min del kan jag ej förstå detta, utan anser den förebragta utredningen vara nog för bedömande af innebörden af ett förslag, sådant utskottet kommit till.

Jag vill nu egentligen yttra mig öfver de förslag och yrkanden, som framställts dels af reservanterna inom utskottet och sedermera af flera högt ärade talare i denna kammare, yrkanden, gående ut på att utskottets förslag måtte afslås och att i stället till Kongl. Maj:t måtte framföras en skrivelse af ett efter de särskilda förslagsställarnes ståndpunkt något skiftande innehåll, men alla mer eller mindre tydligt uttalande den åsigten, att man med det snaraste borde komma till allmän rösträtt, ehuru med vissa garantier, hvaribland först och främst framhållits de s. k. proportionella valen. Hvad nu den allmänna rösträtten beträffar, må gerna medgifvas, att mycket kan sägas till förmån för densamma, särskildt det, att genom dess införande brytes udden af den ofta hörda anmärkningen, att icke hvarje någor-

lunda kvalificerad, till myndiga år kommen person gifves åtminstone *något* inflytande på representationens sammansättning. Men från ett sådant medgifvande till den bestämmelsen, att alla böra hafva *lika rösträtt*, är steget långt, och jag kan icke vara med om att uttaga detta steg. Vore det så, att hvarje röstande i regeln finge följa sin öfvertygelse och i frihet handlade der- efter, så vore den allmänna och lika rösträtten kanhända icke så farlig; men sådana idealistiska förhållanden, som den närmast föregående, högt ärade talaren tänkte sig, tror jag ej förefinnas; vi känna nog, huru de i verkligheten te sig. Med den ledning af massorna, som nu eger rum, och som vi på senare tid dagligen kunna bevittna, blefve äfventyret med en så beskaffad allmän rösträtt helt säkert synnerligen stort. Begränsades åter den allmänna rösträtten genom t. ex. en graderad röstskala, grundad på sådana stadganden, att de mera sjelfständiga bland valmännen bereddes ett väsentligt större inflytande på riksdagsmannavalen, än de på grund af sitt antal eljest borde hafva, så kunde man i en dylik rösträtts begränsning enligt min åsigt finna en lämplig och god garanti emot missbruk af densamma. Den gradering af denna rätt, som i den kongl. propositionen föreslagits, må hafva sina förtjenster, men saknar åtminstone en väsentlig egenskap, den att vara effektiv.

Att här inlåta sig på, huru i sådant afseende skulle kunna ordnas för ändamålets vinnande, dertill finnes ju föga skäl, äfven om jag hade att gifva något uppslag i saken, ty för närvarande tyckas sympatierna för en sådan graderad röstskala vara ganska ringa, måhända icke så litet beroende på, att det försök, som i sådant afseende uti den kongl. propositionen blifvit gjordt, visat sig så föga tilltala den allmänna meningen. Att emellertid, i händelse af den allmänna rösträtts införande, detta slag af garanti bör komma till användning, finner jag alldeles i sin ordning. Att deremot, såsom de ärade reservanterna och med dem äfven andra gjort, företrädesvis lita till den garanti, som skulle ligga i den proportionella valmetodens införande, är ett tillvägagående, som af flera skäl är mig omöjligt att godkänna. Redan förut i går och i dag har här framhållits den svårighet att anordna valen enligt denna metod, som är en naturlig följd af vårt lands vidsträckthet och jmförelsevis glesa befolkning. Denna svårighet oaktadt, kan ju icke bestämda hinder möta att uppgöra regler för dessa val och skrida till valens utförande, men hvad man icke kan undvika eller komma ifrån, är svårigheten att på lämpligt sätt organisera *valförberedelserna*, hvilket särskildt för minoriteten skulle göra sig känbart gällande. Majoriteten skulle kanske från något radikalt högkvarter få mottaga sina valsedlar färdigskrifna, under det de konservativa sannolikt finge svårt att sammansluta sig kring den för de flesta af dem måhända fullkomligt obekante kandidaten. Att under sådana förhållanden utsigten skall vara

Om utsträckning af valrätten till Andra Kam-maren.
(Forts.)

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammaren.
(Forts.)

liten för den oftast ringa minoriteten att vinna de platser, hvarpå man hoppas, synes mig oemotsägligt, och det konservativa elementet komme helt visst att besätta endast ett fåtal sådana i Andra Kammaren. Den proportionella valmetoden komme, såsom jag tror, snart att svika dem, som hoppats derpå, och kanske äfven att då öfvergifvas; och hvad hafva vi då kvar? Jo, den allmänna rösträtten utan denna s. k. garanti, som befunnits oduglig! Hvad särskildt bör vara egnadt att väcka misstroende till värdet af denna garanti är den omständigheten, att just denna valmetod förordas af ingen mindre än socialisternas erkände ledare, herr Branting, i hans motion, n:o 182, angående ny valkretsindelning. Han säger härom följande, som återfinnes på sid. 60 i utskottets betänkande:

»Fruktar man, att den nu inom Riksdagen genom valsyste- met vidmakthållna motsättningen mellan land och stad då blott skulle flyttas ut till hvarje valkrets, så pekar sjelfva denna svårighet med särskild styrka på en lösning, som äfven derförutan det fins vägande skäl att noggrant uppmärksamma — jag menar syste- met med större valkretsar och proportionella val. De, som ängs- ligt ropa på »garantier» mot jordens »mognaste och trognaste» folk, ha der ett uppslag, som i skarp olikhet med andra deras påfund håller sig kvar på rättvisans mark. Visst är, att med en praktisk anordning af proportionella val det aldrig mer kunde bli tal om att afsevärda minoriteter skulle trampas ned under ett befaradt massvälde.»

Detta låter ju mycket bra, men då det kommer från sådant håll, må jag säga, att det bör mana till försigtighet. Jag vill visserligen icke förutsätta, att icke motionären i alla bästa afsigt uttalat detta, men icke lära hans sträfvanden böra anses gå ut på tillvaratagande eller garanterande af konservativa intressen.

Mot utskottets förslag säges bland annat, att det icke skulle vara länge hållbart, att det betecknar en ståndpunkt, som snart måste öfvergifvas o. s. v. En föregående talare på denna plats har i dag framhållit detsamma, som jag skulle härom vilja säga, och jag instämmer i hans fråga med anledning af nyssnämnda påståenden: huru vet man det? För min del har jag samma åsigt som han, att ställningen ganska länge skulle kunna försvaras. Om man nu stannade vid detta förslag, som dock innebär en stor förändring, kunde man då tänka sig, att Första Kammaren skulle vara med om att snart medgifva ytterligare förändringar? Jag tviflar derpå. Icke heller hvad Andra Kammaren angår, tror jag det vara sannolikt, att majoritet skulle kunna vinnas för en snar reform af den så betydligt utsträckta valrätten. Hvarifrån skulle då yrkandena komma och huru skulle de kunna genomdrivas? Från ropen utanför? De skulle der blifva så starka, att de icke kunde motstås, utan man blefve tvungen att böja sig därför! Jag får med afseende å dessa, äfven nu så mycket hörda rop säga,

att man väl må uppmärksamma och lyssna till dem, men jag förmodar ändå, att de aldrig blifva bestämmande för Riksdagens beslut. En förändring må komma att drifvas fram förr eller senare; så mycket är visst, att nog finnes allt framgent möjlighet att få denna af reservanterna efterlängtade allmänna rösträtt med sina proportionella val, ty hvem skulle väl vilja motsätta sig förslaget derom, då till och med socialisternas ledare finner denna garanti acceptabel? Utskottets förslag är en naturlig utveckling af nu gällande rätt, med ett temligen varsamt närmande till det mål, som må erkännas vara framtidens, nemligen den lika och allmänna rösträtten. — Det är på grund af dessa skäl jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Om utsträckning af valrätten till Andra Kamraren.
(Forts.)

Herr Bergendahl: Då jag vid flera föregående tillfällen, när denna fråga varit på tal inom Riksdagen, yttrat mig i densamma och då af antalet talare, som redan i denna kammare yttrat sig eller dertill anmält sig och af de många instämmanden, som förekomma, synes, att det blir så godt som öppen votering i denna kammare, anser jag skäl föreligga att i förevarande fråga yttra några ord.

Jag har vid föregående tillfällen i Riksdagen, då jag uttalat mig i denna sak, alltid ställt mig afvisande mot en ändring i det nuvarande representationsskicket, icke därför att jag icke insett, att en tid skulle komma, då en sådan förändring måste införas, utan därför att jag ansett tiden då ännu icke vara inne. Nu deremot finner jag, att tiden för en sådan förändring föreligger, och jag vill därför med min röst bidraga till att något åstadkommes i den vägen, icke därför att jag har ansett, att den utsträckta värnpligten skulle innebära ett berättigande för dem, som fått sig densamma pålagd, att deltaga i det politiska lifvet — jag har vid flera föregående tillfällen, då försvarsfrågan varit på tal vid Riksdagen, särskildt vid 1892 års riksdag, yttrat mig mot en sådan sammankoppling — men då jag vet, att det är flera, som i denna sak hysa en annan åsigt än jag, får jag respektera denna mening.

Nu finnas två sätt att gå till väga för att ordna denna fråga, antingen att fortgå på det politiska streckets väg genom detsammias sänkande eller att införa allmän rösträtt. Hvad det förra sättet beträffar, har jag städse ställt mig afvisande mot detsamma, enär jag anser, att man på så vis ej skipar full rätt, då genom att strecket fotfarande bibehålles man begår en orättvisa mot alla dem, som komma under detsamma. Jag kan i sammanhang dermed icke fatta, huru de personer, som tala och framhålla, att värnpligtens utsträckning bör bereda utvidgad politisk rösträtt, kunna vara med om ett sådant förslag, som här föreligger i utskottets utlåtande. Jag ställer mig således, såsom häraf framgår, på den allmänna politiska rösträttens basis. Nu

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammarerna.
(Forts.)

har här visserligen framhållits af en talare i går — en talare på bänken bakom mig — att utskottets föreliggande utlåtande skulle så godt som medföra allmän rösträtt, om det godkändes. Detta betviflar jag, och det har äfven framhållits af flera föregående talare i dag, att så icke är förhållandet.

Huru skall man nu gå till väga för att åstadkomma något i den riktning, jag afser? Här föreligga åtskilliga skrifvelseförslag; här föreligga reservationer. Af dessa reservationer kan jag för min del icke godkänna någon, därför att de, efter mitt förmenande, icke innehålla tillräckligt hvar och en för sig. Deremot kan jag vara med om det af herr Billing framställda skrifvelseförslaget. Nu har här under diskussionens lopp framkastats det påståendet, att det möjligtvis icke skulle vara så allvarligt menadt med denna skrifvelse, och det har särskildt i går antydts af en talare på kopparbergsbänken, att man icke skulle stå bakom denna skrifvelse. För min del får jag alldeles absolut tillbakavisa en sådan insinuation, och jag anser det betänkligt att framkomma med något sådant, då det kunde inför landet stämpla oss, som förenat oss om detta skrifvelseförslag, såsom de der icke skulle vara män, som stode bakom vårt ord. Här har talats om detta skrifvelseförslag, att det innehåller för mycket eller för litet. *För mycket* påstod en talare på jönköpingsbänken, emedan derigenom skulle kunna förväntas, att ett förslag från regeringen skulle framkomma om allmän rösträtt utan några vederbörliga garantier. *För litet* har påståtts af en talare i dag på skaraborgsbänken, som kallade skrifvelseförslaget ett vattenhaltigt förslag, och framhöll sin fruktan, att regeringen till följd af detta förslag skulle framkomma med ett förslag af så radikal beskaffenhet, att denna kammare icke skulle kunna antaga detsamma. För min del tycker jag, att herr Billings skrifvelseförslag är bättre, än som från motsidan blifvit framhållet, och jag önskar därför, att detta skrifvelseförslag måtte af Första Kammaren antagas och att följden af detsamma måtte blifva den, att regeringen till någon kommande Riksdag framlägger ett förslag om rösträttens ordnande på den allmänna rösträttens grund, dock ett förslag, som är förenadt med sådana bestämmelser, som böra vara egnade att låta de nu representerade bibehålla ett skäligt inflytande på landets angelägenheter.

Herr talman, jag beder att få förena mig med dem, som yrkat bifall till herr Billings skrifvelseförslag.

Med herr Bergendahl instämde herrar *Grundberg, Berggren, Lundberg* och *Rylander*.

Herr Sjöcrona: Ehuru många af kammarens ledamöter redan yttrat sig, somliga ganska utförligt, torde det väl icke få

anses otillbörligt, om äfven jag önskar att få angifva min ställning i denna utomordentligt viktiga fråga.

Jag kan för min del mycket väl förstå och sympatisera med dem, som icke vilja göra någon förändring i nu gällande rösträttsbestämmelser. Under den tid, som förflutit, sedan dessa bestämmelser 1865 antogos, har svenska folket varit lyckligare än någonsin tillföre. Det har fått bevitna en hittills icke anad utveckling, och Riksdagen har utan tvifvel under denna tid arbetat och utträtt mera än någonsin tillföre, arbetat väl tillsammans med sin Konung och hans rådgifvare. Det är då lätt förklarligt, att man icke gerna vill afvika från bestämmelser, under hvilkas tillämpning så lyckliga förhållanden egt rum. Men om dessa bestämmelser vid öfvergången från den gamla ståndsrepresentationen till den nu gällande voro fullt berättigade, så kan det icke bestridas, att dessa rösträttsbestämmelser numera lida af godtycklighet. Då ju skattepligt eger rum äfven för mindre inkomst än 800 kronor, är det åtminstone för mig omöjligt att utfundera något giltigt skäl, hvarför just 800 kronor skola vara den rätta gränsen. Det är omöjligt att påstå, att den, som har 800 kronors inkomst, är mera förständig och bättre skickad att vårda statens angelägenheter än den, som har 750 kronor eller 700 kronor. Man kan därför icke ställa sig alldeles afvisande mot de nu rösträttslöses anspråk att få hafva sin röst med i laget i fråga om det fädernesland, som ju äfven är deras. Man måste således noggrant och sorgfälligt öfverväga, i hvad mån detta anspråk är berättigadt och bör tillvinna sig afseende. Härvid kan jag dock icke instämma i den åsigten, att vi *måste* komma till hvad man kallar allmän rösträtt och att vi därför böra ju förr desto hellre taga steget fullt ut och söka i sammanhang dermed bereda oss dessa s. k. garantier. Jag kan icke instämma deri, först och främst därför, att de, som föra detta tal på läpparne om allmän rösträtt, säga ett, men i verkligheten mena ett annat. De mena obestriddigen rösträtt, oberoende af skattepligt, men de säga allmän rösträtt, och detta är, mine herrar, något helt annat. Allmän rösträtt är rösträtt åt alla medborgare, män eller qvinnor utan undantag; och strängt taget, är ju en hvar, som lemnat barnaåldern och är skyldig att försörja sig sjelf och är kriminelt ansvarig, också medborgare i staten. Sålunda skulle detta rätteligen gälla alla, som fyllt 15 år. Men äfven om man icke behöfver nu sträcka ut det så långt, kan man dock icke gå längre, än att den allmänna rösträtten skall tillfalla alla och en hvar, man eller qvinna, som fyllt 21 år och är vid sina sinnens fulla bruk. Så långt har emellertid icke något af de här föreliggande förslagen gått, icke ens herr Brantings motion.

Ej heller kan jag instämma i detta åter och åter upprepade och äfven från regeringsbanken framställda påstående, att sist-

Om utsträckning af valrätten till Andra Kam-maren.
(Forts.)

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammaren.
(Forts.)

lidet års härorganisation och lösningen af försvarsfrågan skulle hafva såsom ovilkorlig följd med sig en väsentlig utsträckning af rösträtten och till och med allmän rösträtt. Jag instämmer af fullaste hjerta deri, att då Sveriges män alla äro skyldiga att offra lif och blod för fäderneslandets försvar, böra de alla betrakta hvarandra och behandla hvarandra som bröder. Men skyldighet att försvara fäderneslandet har icke blifvit stadgad genom 1901 års värnpligtslag; denna skyldighet har varit inskrifven i svenske mäns hjertan så långt vår historia går, och den har under nu snart hundra år varit inskrifven i vår svenska författningssamling. 1901 års värnpligtslag inför intet annat nytt, än att alla värnpligtige skola vara skyldige mottaga den undervisning, som är behöflig för att de skola kunna fullgöra denna skyldighet, mot rätt att derunder njuta föda och kläder och dessutom erhålla penningbidrag.

Allra minst kan jag instämma i det myckna talet om de garantier, som skulle åstadkomma en så märkvärdig verkan. Betraktar man saken ur rent principiell synpunkt, kan man säga, att det innebär en motsägelse att tala om garantier, när man säger: jag gör hvad jag anser obestriddigen rättvist och billigt. Men jag skall genast lemna den ideella synpunkten och öfvergå till den praktiska, och då vill jag gerna erkänna, att en graderad röstskala kan vara en mycket bra och god garanti. Men jag kan sannerligen icke förstå, huru de, som tala för rösträtt, oberoende af skattepligt, kunna vilja komma fram med förslag om graderad röstskala. Det talas ju så vackert om, att penningen skall icke hafva något inflytande på rösträtten — »bort med alla censusstreck!» — men i samma andetag vill man tillerkänna penningen ett lika stort, kanske till och med större inflytande, då penningen skulle, om man har något mera pengar än flertalet, medföra två röster och, om man har mycket mera pengar än flertalet, 3 röster. Jag föreställer mig nemligen, att ingen på allvar tänker sig graderad röstskala grundad på aflagda examina, embetsställning eller något dermed jemförligt. Min uppfattning är den, att rösträtten skall grunda sig på fullgjorda skyldigheter. Det är naturligtvis alldeles omöjligt att uppgifva något absolut riktigt i afseende å måttet af dessa skyldigheter; men så mycket synes mig vara visst och säkert, att hvad som minst gäller för rättighet att få rösta i kommunala angelägenheter och derigenom medelbart inverka på valen till Första Kammaren måste allra minst gälla för rättigheten att få rösta vid val till Andra Kammaren; och utskottets förslag hvilat just på denna grundsats. Visserligen kunde mot detta utskottets förslag erinras ett och annat i afseende å affattningen, men detta är icke af den betydelse, att det synes mig utgöra något hinder för förslagets antagande. En väsentlig anmärkning har jag dock mot utskottets förslag och det är den, att detta förslag icke till-

erkänner *valrätt* åt de i kommunens angelägenheter röstberättigade kvinnor, som i öfrigt uppfylla de af utskottet uppställda villkor. Detta hade, synes det mig, varit rättvist, och hvad som är rättvist är alltid klokt; särskildt från de synpunkter, som göra sig gällande i Första Kammarén, hade det varit klokt, ty genom att tillerkänna dessa kvinnor rösträtt, skulle vi otvifvelaktigt få ett stort antal mycket konservativa och mycket sansade väljare. Det är emellertid naturligtvis aldeles hopplöst att nu framkomma med förslag om ändring i sådan riktning, och därför, herr talman, skall jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammarén.
(Forts.)

Herr Törneblad: Jag vill först yttra mig något om den taktiska behandlingen vid omröstningen om de olika förslagen.

Det är temligen klart och genom prejudikat från föregående riksdagar stadgad — åtminstone i äldre tider — att man kan antaga flera än ett förslag om samma sak att blifva hvilande, naturligtvis af det skäl, att man då kan välja mellan dem. En nyhet skulle det deremot vara, om man jemte ett positivt förslag tillika antog en skrifvelse. Det lär, enligt hvad som säges, icke möta något konstitutionellt hinder därför, men härom hyser jag dock någon tvekan. Hvad jag för öfrigt tror är, att det sakligt icke vore berättigadt att antaga både ett fullt positivt förslag och en skrifvelse; det vore i sanning att göra hvad en talare i går karakteriserade såsom att afgifva en inkompetensförklaring, ty det är klart, att när man kommer till afgörande af det positiva förslaget, hänger skrifvelsen deröfver och verkar emot det förra.

Hvad nu beträffar det yrkande på utvidgad rösträtt, som framkommit, så är det ganska gammalt och vida äldre än — såsom det antyddes i går — socialismens uppkomst. Det daterar sig ganska långt tillbaka i tiden för vår nuvarande riksdags-historia, och detta är naturligt, ty så snart ett streck är infördt, finnas många, som stå under detta streck, hvilka vilja komma öfver detsamma. Jag kan deri icke finna något underligt. De yrkanden, som hafva tagit praktiskt uttryck, särskildt i de senaste dagarne, göra på mig mycket liten inverkan; de skulle snarare verka motsatsen mot hvad som afsetts. Men bakom dem, som i dessa dagar »tänka» alltför »snabbt», står nog en massa medborgare, som länge tänkt deröfver och af helt andra anledningar önskar en utsträckning af rösträtten.

En lucka, en brist i 1865 års grundlag, sådan den antogs af Riksdagen, är otvifvelaktigt rösträttens grundande på de kommunala förhållandena och framför allt på bevillingen. Under de senaste åren har, i samma mån samhället insett sin pligt mot de lägst beskattade, den stora betydelsen af existensminimum framträd. Denna betydelse kan icke underkännas, och den har sitt inflytande äfven på den allmänna rösträtten. Ja, den går igen i vissa förslag, den går igen i samlingspartiets förslag likaväl som

Om utsträckning af valrätten till Andra Kamaren.
- (Forts.)

i utskottets, ty den kommunala rösträtten är i viss mån illusorisk eller blir illusorisk genom existensminimum. Och om man erkänner, att detta i vårt nuvarande representationsskick är en grund, som lemnar åtskilligt öfrigt att önska i fasthet, bör man vara angelägen om, att den nya grunden icke göres på samma sätt vacklande, som nu är förhållandet, och detta bör så mycket mindre blifva fallet, som bevillningsfrågorna komma att spela en allt större roll och kanske lättare än förr komma att afgöras efter vexlande strömningar och stämningar för dagen. I detta afseende kan jag hvarken ställa mig på samlingspartiets eller utskottets förslag. Jag skulle kunna vara med om det ena eller det andra, om icke grunden, såsom jag nämnde, vore så pass elastisk. En ringa utskyld till staten vore för mig alldeles tillräcklig, men något sådant förslag föreligger icke. Men jag har äfven mot utskottets förslag att anmärka detsamma, som i går sades om municipalsamhällena, som jag finner vara en mycket betänklig sak ur rent teknisk valsynpunkt och andra synpunkter, som jag icke behöfver närmare angifva. Dock måste jag gifva båda dessa förslag ett bestämdt företräde framför det skrifvelseförslag, som blifvit formuleradt af herr Billing.

Detta förslag kan jag icke karakterisera annat än såsom en ny upplaga af 1900 års skrifvelse, inneslutande alla möjligheter, men föga sannolikheter. Äfven anser jag, att hvad som deruti förekommer i motiveringen om den graderade röstskalan är af beskaffenhet att i och för sig försvåra frågans lösning. Mycket hellre hade jag då sett ett uttalande sådant som det, hvilket i går antyddes med afseende på grunderna för bevillningen, men jag förstår mycket väl skälen, hvarför det icke fått komma med.

Ibland de skrifvelseförslag, som i öfrigt föreligga, finner jag det af herr Tamm framställda vara det mest tilltalande. Detta är något mera bestämdt affattadt, åtminstone mera bestämdt än de andra. Det skiljer sig från herr Bergs, på hvilket det grundar sig, derutinnan, att då det senare endast talar om skattepligten mot staten, talar herr Tamms om skatteskyldigheten mot samhället eller, såsom det i motiveringen heter, mot både staten och kommunen.

Beträffande denna skattepligt qvarstår såväl enligt samlingspartiets som enligt utskottets förslag den gamla skattepligten, och jag föreställer mig, att några ytterligare bestämmelser om dess fullgörande de sista åren icke äro af nöden. Den nuvarande skattepligten är så pass allvarsam, att den bör kunna räcka till, allra helst som medvetandet om skattepligtens betydelse och ansvaret med att fullgöra den eller icke fullgöra den bör mogna i samma mån, som just genom värnpligtens vidare tillämpning känslan af ansvar och af medborgerlighet stärkes — en verkan af den ökade värnpligten, hvilken jag anser för en af de allra viktigaste och en, af hvilken jag mycket hoppas. Men jag erkänner,

att man med skäl kan säga, att anordnande af proportionella val kan innebära ett språng i det okända. Säkert är, att de flesta af oss icke känna, hvarken huru detta skall kunna genomföras på det rigtigaste sättet eller huru det skall komma att verka; men om med afseende å denna valmetod sker en utredning angående de proportionella valens natur och väsen och de möjligheter och sätt, som finnas för deras förverkligande, kanske just härigenom under tiden vinnes ett nytt moment till vårt folks politiska uppfostran. Jag hemställer till eder, mina herrar, om icke, med hänsyn till en framtida utredning angående de proportionella valens anordnande, det skulle kunna vara af synnerlig nytta att uppställa såsom exempel, huru de till äfventyrs skulle hafva verkat i denna kammare den 16 maj 1902. Om de skulle hafva varit tillämpade i detta ögonblick, vågar jag icke säga, huru de skulle hafva verkat, men man kan ju taga exemplet, det kan vara så godt det som något annat.

Om utsträckning af valrätten till Andra Kamraren.
(Forts.)

Men med de proportionella valen följer äfven något annat. Utjemnandet af städernas och landsbygdens valkretsar har nog sitt berättigande i många fall, men det kan dock hafva med sig en fara, hvilken, så vidt jag uppfattat diskussionen, nu icke blifvit berörd, faran att, när städerna och landsbygden blifvit med hvarandra likställda, yrkanden framkomma med allt större styrka på borttagande af hvad jag skulle vilja kalla det territoriala bandet, d. v. s. valbarhetens inskränkning till de valberättigade inom distriktet; och jag skulle åtminstone för det närvarande anse såsom en olycka för oss, om det territoriala bandet allt för hastigt löstes. Genom den proportionella valmetodens införande blifva valkretsarna större, en bestämd olägenhet synnerligast på vissa orter, jag erkänner det gerna, men detta har dock den fördelen med sig, att det territoriala bandet lättare kan bevaras, särskildt genom den större omfattning, valkretsarne skulle erhålla. Och detta anser jag vara en stor fördel, helst andra länders exempel i afseende på deras valpolitik visserligen föga manar till att göra hvem som helst valbar hvar som helst.

Jag tror alltså, att herr Tamms förslag kan innebära vissa möjligheter till utveckling, på samma gång det ställer i utsigt en utredning, hvilken har det goda med sig, att den koncentreras på vissa bestämda förhållanden och icke lemnar fältet öppet för alla möjliga utsigter, hvilka en gång, då afgörandets stund är inne, kanske skola befinnas vara endast hägringar.

Jag skall således för min del gifva min röst åt herr Tamms skrifvelseförslag. Huruvida detta någonsin framkommer, blir en annan sak, men då får man förbehålla sig att rösta efter som voteringen ställer sig.

Hans excellens friherre von Essen: Först och främst anhåller jag att icke blifva räknad bland dem, hvilka en föregående

Om utsträckning af valrätten till Andra Kam-maren.
(Forts.)

talare ansett tala *ett* och mena *ett annat*, utan de få ord, jag kommer att säga, anhåller jag måtte få anses vara ett verkligt uttryck af de tankar och åsikter jag hyser och vid hvilka jag hoppas att fortfarande kunna förblifva.

Jag har den öfvertygelsen, att rösträttsfrågan har trängt sig fram hastigare, än man kunnat vänta, och med en styrka sådan, att man finner, att någonting *måste* göras i den föreslagna riktningen, visserligen icke därför att agitationen drifvits till en höjd, som mången torde ogilla, men därför att man så småningom kommit till insigt om nödvändigheten och nyttan af en utvidgad rösträtt. Och då nu en sådan förändring ansetts nyttig och nödig, vill jag med några ord antyda, hvarför jag icke kan gå med på utskottets hemställan, utan ställer mig på den ståndpunkt, som innehålles uti herr Billings förslag. Mina skäl äro i korthet följande.

Till en början måste man medgifva att en mycket stor del — detta torde vara en känd sak — skulle kunna vara valberättigade, derest de verkligen blefve beskattade till den inkomst de hafva, nemligen 800 kronor, men ett faktum är, att ofta så icke sker. Kommer det således att gifvas valrätt till alla dem, som hafva 500 kronors inkomst, blir följden naturligtvis den, att alla de, som velat undgå beskattning, nu måste blifva beskattade, så att hvarje arbetare inom industrien, arbetare vid verkstäder, fabriker, sågverk och dylikt enligt utskottets förslag bekomma valrätt. Deremot är valrätt icke tillerkänd de många, som bo på landsbygden, såsom hemmansöner, drängar, elever vid lägre landbruksskolor och folkhögskolor samt dylika, alla unge män, som stå i den ställning, att de böra med lika rätt tillerkännas omdöme i fråga om valrättens utöfvande, som dessa industriens arbetare; de komma ej med, dessa landsbygdens folk, jordtorpare t. ex. med flera. Också hafva nästan alla utan undantag ansett, att derest utskottets förslag skulle vinna framgång, lär det icke dröja synnerligen länge, innan en ytterligare utsträckning af den politiska rösträtten sättes i fråga, och när det kommer derhän, är det min fulla öfvertygelse, att man icke längre har i sin hand att på det sättet lösa frågan, som man nu i afseende på nödvändigheten af vissa inskränkningar och garantier är i tillfälle att kunna göra.

Uti det af herr Billing framlagda skrifvelseförslaget ligger såväl möjlighet af proportionella val som graderad röstskala. Jag skall då icke yttra mig om hvilketdera skulle såsom en betryggande garanti vara det mest önskvärda, men säkert är, att huru de proportionella valen skulle komma att verka, derom vet nog största delen af kammarens ledamöter föga, och en utredning torde i detta fall vara af största vikt samt enkel i afseende på tillämpningen, om den skulle komma att genomföras, hvilket jag för min del anser mycket troligt.

Om man nu tager ett litet steg framåt genom att utsträcka rösträtten enligt utskottets förslag, är min fulla öfvertygelse, att det icke kan komma att dröja länge, innan nästa steg måste tagas. Men som man kanske då skulle sakna medel att få denna utsträckta valrätt ordnad på ett betryggande sätt, förefaller det mig bättre och klokare att redan *nu* välja en utväg, som kan bereda en viss trygghet åt Riksdagen.

Det är anmärkt af den siste talaren, att det skulle vara lämpligt att antaga det af herr Tamm framlagda skrifvelseförslaget. Jag får erkänna, att jag finner det ganska antagligt, men enligt mitt förmenande medför herr Billings förslag den fördelen, att regeringen här lemnas större frihet med hänsyn till den blifvande utredningen, och just detta, att en komité skulle sammansättas för ändamålet, har det goda med sig, att der komma de vidt skilda meningarna att mötas och inverka på hvarandra, och den mening, hvilken i en sådan komité kan visa sig tendera åt mera radikalt håll, måste jemka med sig för ernående af något resultat, i annat fall står icke något att vinna. Dessutom ligger något, att jag så må säga, politiskt uppfostrande uti att en på så sätt sammansatt komité får taga arbetet med dessa frågor om hand.

Det kan icke förnekas, att tiden varit alldeles för knappt tillmätt för utredningen af en så vidlyftig politisk fråga. Efter en omfattande statistisk utredning har justitieministern under några få veckor fått snart sagdt ensam bära det tunga ansvaret att med ofantliga ansträngningar utarbete den kongl. propositionen, och först den 17 mars inlemnades densamma till utskottet. Jag tillåter mig fråga: kan det vara med försigtighet och klokhet öfverensstämmande att fatta beslut i en för vårt politiska lif så betydelsefull fråga efter en så kort och ingalunda allsidig utredning, som här egt rum. Jag syftar icke *endast* på den statistiska utredningen, det är mycket annat, som här behöfver utredas, om man vill komma till ett lyckligt och i alla afseenden tillfredsställande resultat.

Det enda, som jag skulle vilja tillåta mig anmärka mot herr Billings slutkläm, om jag så får säga, är den framställda begäran, att Kongl. Maj:t ville framlägga utredningen redan vid början af 1904 års riksdag. Det heter visserligen »om möjligt», hvilket Kongl. Maj:t kan tolka så, att utredningen må draga ut till 1905, en fara, som med hänsyn till tidpunkten för det slutliga afgörandet i allt fall är utan betydelse. Jag har velat nämna detta, på det att icke det skulle förblifva osagdt i kammaren, att Kongl. Maj:t, derest det skulle finnas nödigt att fortsätta utredningen ytterligare ett år, dertill måtte anse sig oförhindrad.

Jag har nu angifvit de hufvudskäl, som föranleda mig att instämna uti herr Billings förslag, men jag anhåller till sist att

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammaren.
(Forts.)

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammaren. (Forts.)

till dessa skäl få lägga ytterligare ett, nemligen i fråga om den *progressiva beskattningen.*

Det låter ju icke tänka sig, att Första Kammaren nu kan i denna fråga fatta något definitivt beslut, egnadt att vinna framgång i Riksdagen, men jag anser det vara af yttersta vikt, att något uttalande och från flera håll göres i afseende å den önskan, som inom Första Kammaren hyses rörande denna fråga, på det att den måtte blifva af Kongl. Maj:t behandlad i sammanhang med den utredning, som kommer att ega rum i rösträttsfrågan. Detta, att man säger sig vara bunden af en riksdagsskrivelse, kan nog i viss grad vara sant i afseende å dem, hvilka utan något som helst förbehåll uttalat sig för en sådan, men för min enskilda del vill jag, för att i detta fall få känna mig fri och obunden, göra den af mig påpekade utredning till ett oeftergiftigt vilkor, för att jag skall gifva min röst åt det föreliggande skriveseförslaget. Derfor har jag nu önskat att få särskildt uttala mina åsichter i denna viktiga punkt, om också icke därför, att jag tänkt mig att få vara närvarande i kammaren, då det slutliga afgörandet sker — min tid är då ute.

Jag får alltså för några ögonblick anhålla om kammarens uppmärksamhet för att få uppläsa, hvad jag i detta hänseende skulle vilja hafva uttaladt:

Om en väsentlig utvidgning af valrätten till Riksdagens Andra Kammare kommer till stånd, synes i sammanhang dermed garanti böra vinnas, att maktställningen emellan kamrarna i beskattningsfrågor icke förryckes. I samma mån som de direkta skatterna, såsom Riksdagen funnit önskvärdt, erhålla större betydelse i och för budgeten, måste vikt fästas dervid, att sättet för påläggandet af dessa skatter icke göres allt för mycket beroende af en kammarmajoritet, som sjelf har eller får föga kännning af den direkta skattebördan. Den ifrågasatta utsträckningen af rösträtten kommer efter all sannolikhet att verka derhän, att den jemvigt, som 1863 års grundlagsförslag ville bereda inom Riksdagen genom stadgandet om samfäld votering, lätt kan blifva betänkligt rubbad. Med afseende härfpå bör åt sjelfva grunderna för den direkta beskattningen af förmögenhet och inkomst, hvad progression och degression beträffar, gifvas större fasthet och stadga, så att de ej må komma att bero af en gemensam votering, hvars utgång skulle kunna bestämmas af ett förherskande intresse i den talrikare kammaren, sådan dennas sammansättning för framtiden kan komma att gestalta sig.

Det blir därför nödigt, att utvidgningen af rösträtten åtföljes af en sådan ändring i § 71 regeringsformen och § 65 riksdagsordningen, att för bestämmandet af den progression eller degression, som må finnas lämplig i afseende å utgörandet af bevillning eller skatt af förmögenhet eller inkomst, skall erfordras sammanstämmande beslut af Riksdagens båda kamrar.

Herr Dahlberg: Då jag är representant för ett län, hvilket inom sig hyser en både talrik och intelligent befolkning, som för närvarande är i saknad af den eftersträfvade politiska rättigheten, anser jag mig både berättigad och skyldig att här uttala några ord angående det föreliggande betänkandet.

Jag beder då först få säga, att jag deruti icke funnit någon verklig ledning för att fatta ett beslut i frågan. Detta betänkande med dess många reservationer liknar snarare en labyrint, der den möjligen vilsegångne får sjelf leta sig väg till den rätta porten. Jag kan således icke fästa synnerligen stort afseende vid detsamma, ehuru jag medgifver, att derpå nedlagts ett mycket aktningsvärdt och relativt taget äfven fullständigt arbete.

Bland de vid utskottets utlåtande fogade reservationer har jag från början rätt mycket fäst mig vid den af herr Berg afgifna, hvilken efter mitt förmenande innehåller uppslag till en viss lösning af frågan. Som jag emellertid under hand fått klart för mig, att denna reservation näppeligen kan vinna något nämnvärdt understöd i medkammaren, så vill jag af detta skäl ej heller nu framställa något yrkande på bifall till densamma.

Vidare föreligger här ett, efter hvad det uppgifves, af herr Billing framlagdt förslag, hvilket synes mig i rätt väsentlig mån kunna tillfredsställa olika intressen, dock att derifrån utgår en passus, hvilken, med hänsyn till hvad jag förut yttrat, naturligtvis icke kan vinna mitt gillande. I detta förslag säges efter ingressen: »Vid en sådan undersökning, vare sig densamma anses böra öfverlemnas åt en komité eller verkställas på annat sätt, synes äfven böra komma under bedömande, huruvida en reform af landets representation skulle hellre än på ändring i gällande censusbestämmelser kunna, med upphäfvande af den olika representationsrätten för stad och land, grundas på allmän rösträtt» — och derefter — »i förening med införandet af en proportionel valmetod, anordnad vare sig med medelbara eller omedelbara val, eller med tillämpning af graderad röstskala, eller andra bestämmelser» etc. Jag föreställer mig nemligen, att Riksdagen näppeligen bör inför Kongl. Maj:t framkomma med en antydan om ett förslag, som svårigen kan antagas vinna någon egentlig genklang i båda kamrarna. Om man deremot borttager mellanmeningen och säger: »med upphäfvande af den olika representationsrätten för stad och land, grundas på allmän rösträtt i förening med andra bestämmelser, som må vara egnade att åt de nu representerade bibehålla ett skäligt inflytande på afgörandet af landets angelägenheter», kan det efter mitt förmenande möjligen vinna en allmänare tillslutning. Frågan är af den vikt, att den fordrar ett snart afgörande; jag beder få erinra om ett yttrande af en numera bortgången representant i denna kammare, hvilket just nu förtjenar att rätt mycket senteras. Detta yttrande är kort, men det gick på sak: »Tidens steg höras». Ja,

Om utsträckning af valrätten till Andra Kam-maren.
(Forts.)

Om utsträckning af valrätten till Andra Kam-maren.
(Forts.)

mine herrar, tidens steg liksom höras, men i utskottets betänkande är det icke taktfasta steg, utan det är haltande och klampande, och därför kan jag icke vara med om dess hemställan liksom ej heller om någon af reservationerna. Jag ansluter mig därför till det af herr Billing framställda förslaget, dock med den ändring i afseende å formuleringen, som af mig angifvits, och hvartill jag sålunda yrkar bifall. Och beder jag, herr grefve och talman, om proposition på detta mitt yrkande.

Herr Berg, Gustaf Axel: Det yttrades under gårdagens debatt gent emot reservanternas och dem, hvilka jemte reservanternas uttalat sig för ett skrifvelseförslag, några saker af den beskaffenhet, att de icke gerna kunna lemnas obemöta. Det var bland annat dervid en kamrat inom konstitutionsutskottet, herr Trygger, som vände sig emot vännerna af skrifvelseförslaget med ett ganska skarpt anförande.

Då herr Trygger hade detta anförande, kom jag att tänka på hvad som blifvit sagdt om en vältalare från antikens dagar: man sade om honom, att han bar Jupiters åska och blyxt på sin tunga. Herr Trygger lät verkligen sin vältalighets åska mullra öfver reservanternas och alla de med reservanternas liktänkande, men jag tror mig kunna försäkra herr Trygger, att ingen enda af dessa, som hörde åskan mullra, kände sig träffad af någon blyxt, och detta af den anledningen, att denna reservanternas ståndpunkt är så fast och utmärker sig i sådant hänseende så alldeles olikartadt mot utskottets förslag, hvilket är ovisst och osäkert. Utskottet framhåller, att det är egentligen landsbygdens valmän, som få del af rösträttens utsträckning: det blefve dessa, som i förökadt antal skulle komma till valurnorna. Men vi hafva inom kammaren hört erfarne och insigtsfulle män och nu senast den vördade representanten från Västergötland förklara detta förslag hafva en helt annan innebörd, än hvad utskottet vill gifva åt detsamma. I realiteten tillgodoser förslaget hufvudsakligast industriarbetarne.

Från regeringsbanken yttrades i går, att det fans ett visst frändskapsförhållande emellan regeringens förslag och utskottets. Jag har verkligen något svårt att förstå den frändskapen. Ett frändskapsförhållande skulle dock kunna påvisas mellan regeringens och utskottets förslag, det nemligen, att båda önska de tillbakahålla tanken på den allmänna rösträttens förverkligande.

En annan ledamot i utskottet klandrade under gårdagen ganska skarpt de proportionella valen. Han sade bland annat, att England haft sådana, men öfvergifvit dem, och tillade, att så äfven varit förhållandet i några andra europeiska stater. Ja, hvad England beträffar, infördes, såsom vi veta, de proportionella valen der 1867, hufvudsakligen på föranledande af lord Cairns; men det är att märka, att de aldrig någonsin tillämpades annat än såsom för-

sök uti 12 kretsar vid val till underhuset. De försvunno sedermera med den stora Gladstoneska valreformen 1884. Hvilka de andra stora länderna vore, der de skulle hafva införts men blifvit upphäfd, derom lemnade talaren icke något besked. Jag kan tillägga, att man har sådana val i både Norge och Danmark; hvad Danmark särskildt beträffar, tillämpas de sedan 1867 vid såväl val till landstinget som inom landstinget och folketinget och jag skall icke tillåta mig att trötta kammaren med att omnämna alla de länder, der denna valmetod för öfrigt praktiseras. Nu säger man: tänk på Norrbotten, huru skall det gå till att inom denna stora provins genom proportionella val utse dess tre eller fyra riksdagsmän? Men de, som så säga, synas hafva glömt, att valen kunna anordnas såväl medelbara som omedelbara, och genom användande af det medelbara valsättet torde det icke möta några större svårigheter att tillämpa den proportionella valmetoden i Norrbotten.

I afseende å dessa proportionella val vill jag endast tillägga ett enda ord. Jag har tagit mig friheten att såsom bilaga till min reservation framlägga några exempel på huru dessa val, anordnade enligt en art af den kumulativa metoden, i verkligheten skulle komma att ställa sig, dock utan anspråk på att denna min framställning på något sätt skall tjena till ledning. Jag frågar då: är denna metod svårfattlig eller svårtillämplig? Behöfs det väl för att tillämpa densamma mer än kunna addition, multiplikation och division i hela tal? Icke, såvidt jag förstår. Vi hafva en författare, som mycket sysselsatt sig med de proportionella valen och som med understöd af statsanslag utarbetat en beaktansvärd framställning af de proportionella valmetoderna, en författare med stor insigt i ämnet och praktisk blick. I en publikation, som i dessa dagar utkommit, uttalar han sin bestämda öfvertygelse, att det skulle utan svårigheter gå för sig att i vårt land genomföra den proportionella valmetoden; men han säger äfven uti en annan alldeles nyligen utkommen publikation, att vill man råda bot, bör man icke, för att undkomma saken, söka råd hos kloka gubbar, utan då bör man ställa en riktig diagnos på saken. Mina herrar, det är just en sådan diagnos, som reservanterna begära och önska.

Jag är slutligen nödsakad att upptaga ett yttrande, som fäldes från ett håll, till hvilket jag alltid plägat lyssna med mycken tillfredsställelse, och der det vanligtvis yttrats tankar och åsichter, dem jag kunnat omfatta och dela. Från detta håll yttrades emellertid i går följande: »om jag skall taga den allmänna rösträtten, tager jag den hellre om 24 år än om 4 år». För min del får jag säga, att jag härvidlag intager en alldeles afgjordt olika ståndpunkt: jag tager den mycket hellre om 4 än om 24 år, ty det senare alternativet innebär 24 år af misstroende, ofrid och strid mellan olika samhällsklasser, och det är något, hvarifrån vi böra så mycket som möjligt söka skydda oss. Ännu äro icke de hälverk byggda

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammaren.
(Forts.)

Om utsträckning af valrätten till Andra Kamraren.
(Forts.)

— och icke komma de att byggas — hvilka skulle kunna stå emot den vårfloed, som kan komma att hota med en förödande öfversvämning — en öfversvämning, som kanske skulle komma att rycka med sig mycket, som vi nu sätta högt. Men om denna vårfloed från början ledes in i de rätta strömfåror, kan den blifva för hela vårt land till välfärd. Detta i afseende å den 24-åriga väntan, man ställt i utsigt.

Slutligen sades, att, om man nu skrifer och begär allmän rösträtt med garantier, så har man all utsigt att få den allmänna rösträtten, men garantierna blir man nog utan. För min del tror jag deremot, att, skall man få den allmänna rösträtten med garantier, skall det vara nu — dröjer man, ja, då får man den nog, derpå behöfver man ej tvifla, men då får man den helt visst utan garantier.

Slutligen var det en högt ärad talare, hvilken nyss yttrade emot dem, hvilka framställt skrifvelseförslaget: »timeo Danaos et dona ferentes». Jag anhåller att vördsamt få erinra om hvilka skänker grekerna den gången bjödo: det var svekfulla skänker, och vill jag säga, att detta talarens uttryck innebär en förebräelse mot olika tänkande med hänsyn till deras uppriktighet och ärliga afsigter, sådan, att den förebräelsen synes mig illa svara emot den ridderlighet, som städse brukar prägla den ärade talaren. Förslaget må vara klokt eller oklokt, men *ärligt* är det, det vågar jag säga, från såväl reservanternas sida som från deras, hvilka slutit sig till skrifvelseförslaget.

Endast ett par ord om de olika förslagen.

Herr Tamms förslag öfverensstämmer fullständigt med min reservation, utom i följande fall: han har strukit ordet »komité». Det må han gerna göra, stryka det i klämman, en komité blir nog i alla händelser ändå en gifven förutsättning. Herr Tamm har icke heller uttalat ordet *allmän rösträtt*, men han definierar i allt fall sitt förslag på samma sätt jag tagit mig friheten göra, utom derutinnan, att han sätter in orden *skattepligt till samhället* i stället för *skattepligt till staten*. I allt öfrigt står detta förslag min reservation helt nära. Jag vill emellertid påpeka, att detsamma icke åtföljes af någon motivering; och naturligtvis kan det icke ansluta sig till utskottets motivering.

Något vidare har jag icke att tillägga.

Friherre Rappe: Det hade för mig varit af stort värde att allaredan under innevarande riksdag få biträda ett förslag, som ledt till en direkt och slutlig lösning af denna viktiga fråga, men som lagförslagen nu föreligga, kan jag icke godkänna något af dem.

Många äro de anmärkningar, som gjorts såväl emot Kongl. Maj:ts som emot utskottets förslag. I flera af dessa anmärkningar instämmer jag, men för mig är det afgörande, att dessa lagförslag,

enligt mitt förmenande, icke äro fullt rättvisa. Rättvisa tilldelas icke landsbygden, så länge densamma står i en sämre ställning än staden; för min del anser jag, att likställighet dervidlag är nödvändig. Rättvisa tilldelas icke heller landtbefolkningen genom bestämmelsen, att kommunalstrecket, hvilket under nuvarande förhållanden sammanfaller med 500-kronorsstrecket, skulle blifva gränsen. Det ger icke rättvisa åt landet, i ty att det verkar derhän, såsom här af flere talare redan blifvit påvisadt, att städernas arbetare och fabriksarbetarne få rösträtt, men deremot icke landtbruksarbetarne, åtminstone icke i den utsträckning, som för att utjemna förhållandena vore önskvärdt. Det ligger i sakens natur, att med de billigare lefnadskostnader, de billigare hyror etc., hvilka på landet äro rådande, en landtbruksarbetare kan vara fullt ut lika välbergad med en mindre inkomst, hvilken icke går upp till strecket, som en stads- eller fabriksarbetare med en större inkomst, gående upp till strecket. Landtbruksarbetarne äro för öfrigt, enligt mitt förmenande, i alla afseenden fullt ut lika lämpliga att vara valmän som städernas och fabrikenas arbetare. Då jag hufvudsakligen af dessa skäl icke anser vare sig Kongl. Maj:ts eller utskottets förslag rättvist, kan jag icke biträda något af desamma.

Då jag icke heller vill yrka på rent afslag, måste jag se mig om, hvar mina sympatier ligga, och kan då icke annat än anse, att herrar Mobergs och Bergs reservationer äro de, till hvilka jag närmast bör ansluta mig. Jag biträder äfven den af många här uttalade åsigten, att proportionella val skulle för våra förhållanden vara de mest användbara. Här har visserligen sagts, att genom desamma minoriteten icke skulle blifva så representerad, som man afser. Det har påståtts, att omkring åttio procent af valmännen skulle vara venstermän, och att därför proportionella val icke skulle verka konserverande inom vår riksordning. Jag måste dock påpeka, att talet om dessa åttio procent alldeles icke håller streck. Det kan visserligen hända, att i några valkretsar både åttio och nittio procent och deröfver af valmännen komme att rösta på vensterkandidater, men å andra sidan finnas många valkretsar, der detta icke blefve förhållandet, utan der både femtio, sextio och sjuttio procent af valmännen äro konservativa röstare. Det går således icke an att endast taga hela valmanskåren procentvis såsom höger- och venstermän och fördela den lika på valkretsarne, ty då skulle onekligen ett allt för stort venstervälde göra sig gällande. Man måste äfven taga med i räkningen, att somliga valkretsar äro öfvervägande venstersinnade, andra åter hufvudsakligen högerrinnade. Jag tror således icke, att det blefve så farligt med vensterväldet, utan är öfvertygad om att äfven minoriteten — högern — genom införande af proportionella val skulle få sitt ganska starka ord med i laget.

Jag tror äfven, att andra garantier kunna skapas, och att

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammarerna.
(Forts.)

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammaren.
(Forts.)

dessas i viss mån skulle verka konserverande, och dervidlag anser jag mig böra påpeka, att medelbara val — elektorsval till de slutliga valen — enligt min tanke skulle vara mycket kraftigt verkande.

Utaf de nu anförda skälen biträder jag deras åsigter, som inom kammaren talat för en skrifvelse, och jag tror, att hvad man närmast önskar bäst finnes uttryckt i det af biskop Billing framlagda förslaget, hvarför jag ber att deri få instämma.

Innan jag slutar, kan jag dock icke underlåta att inlägga en bestämd gensaga emot en ärad talare på skaraborgsbänken, som ville låta påskina, att, då man här begärde en skrifvelse, det vore ett maskeradt afslag på allt hvad rösträttssträfvanden heter. Jag för min del får säga, att jag, då jag här yrkar bifall till ett skrifvelseförslag, gör detta med full afsigt att stå för konsekvenserna. Utan att derför vilja suspendera hvarken mitt sunda förnuft eller min fria vilja, vill jag dock uppriktigt och ärligt bära de följder, hvartill en sådan skrifvelse kan föranleda.

Då jag anser, att ett bifall från Riksdagens sida till utskottets förslag skulle vara liktydigt med en flerårig kamp, under hvilken det konservativa partiet blefve drivet från sina ställningar gång efter annan och till slut finge ohjelpigt dagtinga, men tillika tror, att ur en skrifvelse kan utgå ett förslag till slutligt lösande af rösträttsfrågan, så beskaffadt, att en varaktig fred deraf kan komma, och då fred är liktydig med styrka och vi behöfva styrka både inåt och utåt, kan jag icke inse annat, än att jag gör rätt, då jag, herr grefve och talman, beder att få förena mig med dem, som yrka bifall till herr biskop Billings skrifvelseförslag.

Herr Rudebeck: Då vid 1900 års riksdag uti konstitutionsutskottet behandlades åtskilliga genom enskilda motioner framlagda förslag rörande utsträckning af valrätten till Riksdagens Andra Kammare, yttrade jag, som då hade den äran att tillhöra konstitutionsutskottet, att jag hade den uppfattningen, att detta ofta återkommande yrkande på utsträckning af denna valrätt icke kom ifrån dem, som frågan egentligen gälde, utan från dem, som med helt och hållet sjelftagen rätt förde deras talan och således icke kunde sägas vara uttryck för ett allmänt känt behof. Jag har ännu icke funnit anledning att frångå denna min uppfattning, ty det förhållande, som är allmänt känt, att en ofantligt stor mängd personer, hvilka skulle vara röstberättigade, om de fullgjorde sin skattepligt, genom underlåtenhet, oaktadt de icke sakna förmåga att betala sina utskylder, sjelfva beröfva sig valrätten, visar otvetydigt på bristande intresse för politisk rösträtt. Den omständighet, som är känd för en och hvar, som något mera deltagit i beskattningsmyndigheternas arbete, att en stor mängd af de skattskyldige hafva all möda ospard för att söka blifva befriade från beskattning, vittnar om samma förhållande.

Jag kan därför icke annat än hålla fast vid den åsigt, att ett allmänt känt behof af och åstundan till en utsträckning af rösträtten icke gör sig gällande hos dem, för hvilka det talas och yrkas.

Om utsträckning af valrätten till Andra Kamraren.
(Forts.)

Att man under sådana förhållanden ej utan en viss tvekan bestämmer sig för att gifva sin röst för en utvidgning af den politiska valrätten, må ej väcka undran, särskildt om hänsyn tages till hvad man under de senaste tiderna och dagarne varit i tillfälle att bevittna, då man funnit, hurusom dessa, som nu icke äro röstberättigade, ledas af dem, hvilka gjort sig till deras målsmän med den mest hänsynslösa makt, och hurusom de tvingas mot sin vilja att bryta aftal, arbetsgifvarne till skada och sig sjelfva och sina familjer till förlust. Under sådana förhållanden, vittnande å ena sidan om den största osjelfständighet och å den andra om ledarnes makt och deras sinnelag, får det icke misstydas, om man ställer sig tveksam i denna fråga.

Emellertid vill jag för min del medgifva, att förhållandena hafva så utvecklats sig, att jag anser, att en utvidgning af rösträtten bör ega rum, och till ett beslut om sådan utvidgning vill jag medverka. Dervid vill jag dock betona, att jag för min del icke ställer frågan om rösträttens utvidgning i sammanhang med den allmänna värnpligtens utsträckning. Skyldigheten för medborgaren att försvara sitt fosterland och värna sitt hem och sin bygd betingar icke enligt min uppfattning med nödvändighet politisk rösträtt. Men i ett afseende finner jag ett samband mellan den utsträckta värnpligtstiden och rösträttsfrågan, i det jag har den tro och den förhoppning, att den utbildning och den undervisning, som de värnpligtige under en längre öfningstid för krigets värf skola erhålla, skall gifva dem mera mognad och utveckla deras omdöme till större förmåga att bedöma samhällets viktigaste angelägenheter och spörsmål samt än mer väcka deras kärlek till fosterlandet och dess väl äfven under fredens dagar.

Då jag sålunda sluter mig till dem, som vilja medgifva rösträttens utvidgning, tvekar jag emellertid icke i valet af den väg, på hvilken denna viktiga frågas lösning bör ske. Den af konstitutionsutskottet anvisade väg, liksom de med utskottets samstämmade förslag, kan och bör enligt mitt förmenande aldrig accepteras. Konstitutionsutskottets förslag är nemligen icke något helgjutet, det är endast och allenast en halfmesyr, genom hvilken man fortfarande utestänger från rösträtt många, som böra tilldelas sådan rätt med större skäl än de, som genom utskottets förslag blifva röstberättigade. Utskottets förslag kan icke lösa frågan på ett tillfredsställande sätt, utan skapar ett nytt sakernas tillstånd, lika menligt för lugn och frid som det nuvarande, och vill jag för min del så karakterisera utskottets förslag, att det medför en allmän rösträtt i städerna, men en begränsad rösträtt

Om utsträckning af valrätten till Andra Kam-maren.
(Forts.)

på landet, enligt mitt förmenande ett högst betänkligt missförhållande.

För mig står det klart, att den allmänna rösträtten med garantier är den väg, som man bör välja. Jag skall icke upprepa de garantier, som föregående talare hafva framhållit, och hvilka äfven enligt min åskådning böra bestämmas, utan jag skall helt kort ansluta mig till den mening, som uttalats i biskop Billings förslag. Jag gör detta utaf öfvertygelse och vill dervid, äfven jag för min del, tillägga, att det icke är ett maskeradt afslag, som döljer sig under sken af bifall, utan ett ärligt yrkande om en verklig reform.

Det yttrades om detta förslag af en ärad talare under gårdagens diskussion, hvilken med ett visst löje uttalade sig öfver en annan talares olika mening, att detta först af herr Billing framlagda förslag icke innebure någon kraft eller styrka. Jag kan dock icke biträda denna uppfattning, utan jag anser tvärtom, att det ligger mera kraft uti att taga steget fullt ut än uti att såsom uti utskottets förslag taga ett halft steg, och därför synes det mig, att detta förslag om öfvergång till allmän rösträtt också innebär kraft och styrka. Och ännu mera, det innebär derjemte ett uttalande af en förhoppning och en tillit till dem, åt hvilka man nu hädanefter vill bereda rösträtt, att de, i och med det att de få denna rätt, också skola känna den pligt och det ansvar, som med densamma äro förenade, och vara villiga att arbeta under samförstånd och enig samverkan med öfriga samhällsklasser, samt att de skola vara öfvertygade om att fäderneslandets väl ock är deras väl.

Jag ber att få ansluta mig till biskop Billings förslag.

Häri instämde grefve *Posse* samt herrar *Ekdahl* och *Wester*.

Herr Nyström, Carl: Jag har begärt ordet, emedan jag, då jag yttrade mig i går, icke gjorde något yrkande, hvilket jag icke ansåg mig böra göra vid frågans dåvarande läge. Men jag torde i stället få göra det nu.

Jag inser naturligtvis, att det vid detta skede af diskussionen är alldeles lönlöst att inlåta sig på några vidare argumentationer, och jag skall icke heller göra det. Jag skall endast be att få framskjuta till kammarens begrundande tvenne korta, isolerade satser. Den ena är denna: att rösträttsrörelsen i den form, hvari den nu föreligger, är en massrörelse, är en fråga om massornas eller deras ledares makt och icke en fråga om individernas rätt. Argumenter hafva vanligtvis sökts ifrån den onekligen vackra sträfvan att låta individen komma till sin fulla rätt. Då det nu kan bevisas, att det under nuvarande förhållanden icke är fråga om individernas rätt, utan om massornas eller framför allt deras ledares makt, kommer problemet gifvetvis uti ett annat läge.

Dernäst vill jag äfven framhålla, att krafvet på allmän rösträtt är en importerad idé, och i allmänhet taget torde vi ej hafva funnit oss väl af importerade politiska ideer. Jag tror snarare, att andra länder hade haft det bättre, om de lånat af oss, än vi haft af att låna af dem. Detta är, som sagdt, en importerad idé, och den har i utlandet utvecklats sig under helt andra förhållanden än de, som lyckligtvis äro rådande i vårt land.

Om utsträckning af valrätten till Andra Kamraren.
(Forts.)

Efter att hafva gjort dessa påminnelser, skall jag be att få komma med mitt yrkande. Jag kan ju icke annat än stå fast vid den mening, jag framfört i min reservation, eller att yrka afslag, och afslag icke blott på utskottets förslag, utan äfven på de framställda skrifvelseförslagen. Och hvarför? Här är ju fråga om att vidtaga en grundlagsförändring, och för att en sådan skall vidtagas, bör det ju visas, att den föreslagna åtgärden är nödig och högst nyttig. Huru kan man väl om någon af de här föreslagna åtgärderna med visshet säga, att den är nödig och nyttig, då denna åsigt har emot sig sju, åtta eller nio andra förslag, hvilkas bärare med större eller mindre auktoritet påstå, att den icke allenast icke är nödig, utan att de hafva mycket bättre recept att förelägga! Då hvart och ett af de föreliggande förslagen i afseende å sin nödvändighet är bestridt från så många håll, äro ju de vilkor bortfallna, som skola uppfyllas, för att grundlagsändring skall företagas. Och hvad som i detta afseende gäller om de direkta förslagen, gäller äfven, synes det mig, om skrifvelseförslagen.

Detta är skälet, hvarför jag nödgas yrka afslag äfven på skrifvelserna, låt vara, att också jag måste finna, att dessa skrivelser innehålla mycket, som är behjertansvärdt. Ett sådant yrkande innebär ingalunda, såsom så ofta säges, ett fasthållande vid »status quo». Detta uttryck har ingen tillämpning på ett statsskick, som låter proportionen af de röstberättigade oupphörligt ökas, och detta utan grundlagsändring.

Det har förvänat mig — och detta skall blifva mitt sista ord — att ingen ännu här påmint om det uti ett så ödesdigert moment tillkomna politiska testamente, som 1809 års konstitutionsutskott lemnat oss uti sitt ryktbara och med allt skäl så beundrade memorial, att det ville införa en lagstiftande makt — och denna lagstiftande makt är ju verksam nu, på detta rum, just i detta historiska ögonblick — en lagstiftande makt, enligt *verba formalia*, »visligt trög till verkning, men fast och stark till motstånd».

På dessa grunder yrkar jag, herr talman, afslag såväl på utskottets förslag som på de framställda skrifvelseförslagen.

Herr Brehmer: Om det ibland de rösträttsförslag, som nu föreligga till afgörande, finnes något, som kunde vinna pluralitet i begge kamrarna, skulle jag för min del biträda ett sådant, för att i den föreliggande viktiga frågan kunde vinnas ett *posi-*

Om utsträck-
ning af val-
rätten till
Andra Kam-
maren.
(Forts.)

resultat redan vid denna riksdag. Men då någon utsigt härtill icke torde förefinnas, ämnar jag för min del ansluta mig till herr Bergs reservation. Jag gör detta så mycket hellre, som, i fall den äsyftade skrifvelsen skulle vinna påföljd, hans reservation utmynnar i ett förslag, som fullständigt öfverensstämmer med den åsigt, jag hyser, nemligen att rösträttsfrågan kommit i sådant läge, att en *definitiv* lösning af densamma nu är nödvändig.

Om jag nu emellertid ställer mig på denna ståndpunkt och yrkar bifall till hans skrifvelseförslag, gör jag det icke därför, att jag hyllar någon uppskofspolitik, det vill säga i afsigt att få frågan uppskjuten för tillfället, det må sedan gå med densamma hur som helst, utan jag gör det i den fasta föresatsen, att, i fall ett förslag från regeringens sida framlägges, grundadt på den allmänna rösträtten med garantier, jag ämnar biträda ett sådant förslag med min röst.

Då man i det politiska lifvet ställer sig på en konservativ ståndpunkt, som jag ansett mig hafva gjort, följer ju deraf icke, att man vill, att samhällsordningen skall förblifva stillastående. Allting här i verlden följer ju utvecklingens lag och sträfvar alltså framåt. Vill man därför *verkligen* konservera samhället och bevara detsamma från häftiga och våldsamma omstörtningar, så måste man också se till, att samhällsutvecklingen föres lugnt och säkert framåt på reformernas väg, endast man har blick för när och på hvad sätt detta utan alltför stora rubbningar bör och kan ske. Den sanna och rätta konservatismen är således den, som tillika är reformvänlig.

Hvad rösträttsfrågan beträffar, så tror jag för min del, att man dämt för länge i bäcken, och att man nu måste taga följdena derutaf. Situationen är sådan, att man måste öfverhoppa den öfvergångsform, som innebäres uti en sänkning af strecket, och kasta blicken mot den allmänna rösträtten. Denna fråga har nemligen så länge stått på dagordningen och så enträget debatterats, att den blifvit hvad man kallar en brännande, ja, en alltför brännande fråga, och som just därför af de konserverande och bevarande elementerna inom landet måste tagas om hand för att bringas till en sådan lösning, som under nu för handen varande förhållanden är med en lugn och sansad utveckling öfverensstämmande.

För egen del har jag länge, mycket länge, haft den öfvertygelsen, att något i rösträttsreformvänligt syfte bort göras och utan fara kunnat göras. Jag röstade också år 1896 för det då föreliggande kongl. förslaget. Så mycket mer inser jag följaktligen rättvisan, billigheten, klokheten, ja, den tvingande nödvändigheten för Riksdagen att nu gripa verket an.

Men, kan man ju fråga, är det klokt att gifva politisk makt åt dem, som visa benägenhet att blifva samhällsordningens fiender? Enligt min tanke är det klokt, dock icke af undfallenhet

för de samhällsfiendliga rörelserna, utan fastmera för att vi med samlad kraft skola kunna bekämpa dem. I samma mån som man gifver fulla medborgerliga rättigheter till dem, som efter förmåga uppfylla sina medborgerliga skyldigheter, och på sådant sätt gör allt flere och flere medborgare helt delaktiga i samhället och ansvariga för dess bestånd, i samma mån ökar man antalet af dess försvarare och minskar antalet af dess angripare. I en utvidgning af rösträtten ser jag alltså för min del ett kraftigt och verksamt medel emot den fara, som hotar samhället från dem, som anse sig rättslöse, hvilka nu genom sina åsigter och önskingar skilja sig från fäderneslandets intressen och fylka sig omkring samhällsfiendliga agitatorer och följa dem i spåren.

Rösträttsfrågan kan således med skäl äfven betraktas såsom en *inre* försvarsfråga, hvilken inre försvarsfråga otvifvelaktigt har ett visst sammanhang med vår stora, tyvärr ännu icke fullständigt lösta *yttre* försvarsfråga.

Jag har med hvad jag sagt endast velat i stora drag, utan att ingå i några detaljer, eller i den tron, att jag skulle kunna öfvertyga någon, angifva det åskådningssätt, som varit bestämmande för mig, då jag stält mig i ledet bland dem, som önska en *definitiv* lösning af rösträttsfrågan genom en reform, grundad på allmän rösträtt.

Med anledning af hvad jag nu anfört yrkar jag bifall till herr Bergs reservation.

Herr Åkerman: Många af de talare, som uppträd för utskottets förslag, hafva såsom hufvudskäl för dess förmenta sans och betryggande beskaffenhet framhållit, att den tillökning uti de röstandes antal, som af utskottets förslag betingades, inskränkte sig till omkring 250,000 personer, under det att ett förslag, som kunde framgå ur ett bifall till något af de skrivelseförslag, som åsyftade allmän rösträtt med proportionella val, komme att öka de röstberättigades antal med ungefär 750,000 personer, hvilken tillökning skulle innebära en stor fara för samhällets lugna utveckling. Mig synes emellertid förhållandet vara alldeles motsatt, ty hvilka äro väl till största delen de 250,000 personer, som enligt utskottets förslag skulle få rösträtt? Jo, hufvudmassan af dem tillhör den socialistiskt sinnade delen af vår befolkning eller lyder åtminstone order från det socialistiska högkvarteret. Ibland de 500,000, som enligt utskottets förslag fortfarande skulle vara uteslutna från rösträtt, finnes deremot ett betydande antal personer, som just skulle vara en kompensation, en motvigt emot dessa socialistiskt sinnade element, hvilka jag måste anse såsom varande de för samhällets lugna utveckling mest farliga.

En talare, som i dag yttrat sig för utskottets förslag, har framhållit, att större delen af dem, som enligt nämnda förslag

Om utsträckning af valrätten till Andra Kam-maren.
(Forts.)

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammaren.
(Forts.)

nu skulle få rösträtt, vore fabriksarbetare, och att dessa numera besutte sådan bildning och sjelfständighet, att man deruti egde betryggande garantier för att rösträttsutvidgningen skulle komma att verka godt. Jag må dock säga, att de senaste dagarnes erfarenheter tvärtom på det mest otvetydiga sätt synts mig ådagalägga, att fabriksarbetarne alldeles icke utmärka sig för någon sjelfständighet. Ty då de under dessa dagar låtit förleda sig till att bryta ingångna aftal och deltaga i strejker, hafva de enligt mitt förmenande, ingalunda visat prof på sjelfständighet och ej heller på den pligtkänsla, hvilken, i ju större mån dess bättre, bör vara rådande bland de personer, som utöfva rösträtt vid val af representanter inom Riksdagens Andra Kammare. Mig synes därför, att af alla här föreliggande förslag det af utskottet framlagda är ett ibland de allra farligaste, då det hufvudsakligen utsträcker rösträtten till just den del af befolkningen, som är mest farlig för landets lugna utveckling.

Jag har af tidningar sett, att en socialist-talare för arbetarne framhållit, hurusom den benägenhet för allmän rösträtt med proportionella val, som börjat göra sig gällande inom Första Kammaren, vore bästa beviset på verkan af det tryck, som denna strejk utöfvat på Första Kammaren, med dess känslighet för de ekonomiska intressena. Jag vill med anledning häraf offentligt förklara, hurusom denna strejk på mig haft en alldeles motsatt verkan, och det till den grad, att jag till och med känt mig frestad att frångå den afsigt, som jag före denna strejk hade, att gå med på något af skrifvelseförslagen. Men jag vill dock icke låta harmen öfver arbetarnes svaghet och lättrogenhet förleda mig att frångå en efter moget öfvervägande fattad åsigt, utan skall jag i allt fall sluta mig till ett eller annat skrifvelseförslag.

Mången af de talare för utskottets förslag, som i går framhöllo dess förmenta moderation, sökte tillika påvisa, att man genom något af skrifvelseförslagens antagande nog komme att få allmän rösträtt, men icke några garantier. Jag ber då att få fästa uppmärksamheten på, att, så när som på det skrifvelseförslag, hvilket i dag framlagts af herr Dahlberg, det icke finnes ett enda skrifvelseförslag, som icke sammanställer den s. k. allmänna rösträtten med proportionella val. Endast i förbindelse med proportionella val kan ett på s. k. allmän rösträtt grundadt förslag till valrättslag blifva bindande för dem, som gifva sin röst åt något annat af de hittills framställda skrifvelseförslagen än herr Dahlbergs. Härvid är att märka, att proportionella val icke såsom andra garantier äro utsatta för faran af att i en framtid blifva strukna, ty proportionella val träffa alla lika och ställa alla, såväl arbetare som de förmögnaste och de i samhället mest framstående och afundade, i alldeles samma rättsläge. De proportionella valen äro ojemförliga med och så till vida afgjordt bättre än öfriga garantier, som alla de andra mer eller mindre gå ut på

åstadkommandet af ett streck eller en gradering, vare sig efter förmögenhet eller bildning eller något dylikt. I de proportionella valen ligger ej något streck, utan de äro lika för alla, och ingen blir af dem afskild från rösträtt. Det är därför också i deras förening med en någorlunda allmän rösträtt, som jag ser den enda varaktiga garantien.

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammarerna.
(Forts.)

Skulle emellertid så olyckligt vara, att den ifrågasatta utredningen skulle komma att styrka den åsigt, som här från så många håll uttalats, att proportionella val i vårt glest bebyggda land ej äro tillämpliga, ja, då finnas uti det skrifvelseförslag, som af herr Billing framlagts, hänvisning på många andra möjligheter till garantier, och jag skulle endast önskat, att bland dem äfven förekommit den, som af en talare i går påpekades, nemligen klassval i likhet med hvad som gäller i Preussen — om ock icke med just de gränser, som der äro föreskrifna.

Med anledning af att herr Billings skrifvelseförslag innefattar de största möjligheterna för att man efter en blifvande utredning skall kunna framkomma med ett rimligt förslag, vill jag i första hand sälla mig till detta skrifvelseförslag, men kan, om så blir nödigt, äfven sluta mig till dem, som mer direkt eller helt och hållet gå ut på s. k. allmän rösträtt med proportionella val, då ett sådant valsätt enligt min mening är det enda, som i längden kan stå sig. Jag föredrager emellertid icke desto mindre herr Billings skrifvelseförslag, ty det skulle nog icke skada, om man derigenom kunde få en eller annan ytterligare garanti. Dylika påhäng på den s. k. allmänna rösträtten med proportionella val skulle nog icke kunna komma att hålla sig så särdeles länge, men just med hänsyn till att arbetsklassen nu åter visat sig så litet själfständig och så föga pligttrögen, tror jag, att det kunde vara bra, om jemte proportionella val äfven något ytterligare garantitillägg gjordes, hvarigenom man skulle få ett slags öfvergångstid, och det torde dessutom kunna lugna dem, som nu tro, att utskottets förslag skulle vara en så lämplig hvilopunkt för några år.

På de af mig nu anförda skäl får jag, herr talman, yrka bifall till biskop Billings skrifvelseförslag.

Herr Annerstedt: En hvar i denna kammare instämmer helt säkert i det uttalande, som af konstitutionsutskottets ordförande och två af utskottets ledamöter gjordes under gårdagens diskussion, det uttalande nemligen, att det förslag, som erbjöde den bästa garantien för samhällets lugna och ostörda utveckling och som kunde åstadkomma endrägt mellan samhällets klasser, borde vara det, som vunne kammarens bifall.

Granskar man nu från denna synpunkt det af konstitutionsutskottet framlagda förslaget, synes mig detta icke i något afseende uppfylla den fordran, som dessa utskottets ledamöter ställa

Om utsträckning af valrätten till Andra Kam-maren.
(Forts.)

på det förslag, som skulle omfattas af kammaren. Ty hvilka grunder har konstitutionsutskottet anfört därför, att antagandet af dess förslag skulle medföra upphörande af rösträttsagitationen i landet? Tror man, att ett förslag, som är så felaktigt, att en arbetare, som är bosatt i Stockholm och har en inkomst emellan 500 och 650 kronor, icke får rösträtt, medan hans kamrat, som arbetar på samma verkstad och som bor i Sundbyberg, Hagalund, Liljeholmen eller å annat ställe utom Stockholm och har samma inkomst, erhåller rösträtt — tror man, att detta skall åstadkomma upphörande af agitationen? Har icke erfarenheten lärt oss, att de arbetare, som nu hafva 800 kronors inkomst och följaktligen, derest de betalt sina utskylder, hafva rösträtt, i lika mån som deras kamrater, hvilka icke hafva rösträtt, deltaga i demonstrationer och arbetsnedläggelser? Jag tror, att hvar och en, som eger kännedom om stockholmsförhållanden, kan intyga, att icke en enda af de demonstrerande och strejkande låter afhålla sig derigenom, att han personligen har rösträtt. Följden af detta förhållande torde otvifvelaktigt blifva, att med ett antagande af konstitutionsutskottets förslag ställningen blir fullkomligt oförändrad. Den enda verkan, som detta förslag komme att medföra, blefve den, att Andra Kam-marens motståndskraft mot förslaget om införande af allmän rösträtt blefve högst väsentligt försvagad.

Granskar man den aflemnade statistiska undersökningen, med hvars detaljer jag ej vill trötta herrarne, så finner man lätt, att genom införandet af valrättsbestämmelser, sådana som konstitutionsutskottet föreslagit, pluraliteten af de valberättigade i ganska många kretsar kommer att utgöras af de lägst beskattade i samhället, det vill säga personer, som stå närmast arbetsklassen och om hvilkas representanter i Riksdagen man kan hafva den vissa öfvertygelsen, att de ej lära försumma att vid omröstningar i kammaren visa sin samhörighet med dessa lägst beskattade.

Under sådana förhållanden synes mig den enda rätta lösnin-gen vara den, som af flere talare förut påpekats, nemligen att införa, icke »allmän rösträtt», utan en valrätt, som utsträcker denna rätt till hvarje till 25 års ålder kommen man, som i vissa angifna hänseenden — i fråga om värnpligt och skattepligt — fullgjort sina åligganden, i förbindelse med proportionella val. Det har nemligen af åtskilliga talare i går framhållits, att man med orätt begagnat benämningen allmän rösträtt vid förhandlingarne om det förslag, som omfattats af fyra reservanter i konstitutionsutskottet. De hafva ej heller i klämman af sina yrkanden begagnat detta uttryck. Ätminstone upptaga icke de förslag, som under diskussionen framställdes i går, orden »allmän rösträtt», utan enligt dessa tillerkännes valrätt åt hvarje till 25 år kommen man, som fullgjort den värnpligt och skattepligt, som åligger honom, och icke saknar de öfriga kvalifikationer, som omtalas i 26 § riksdagsordningen. Om vi införa sådan valrätt med pro-

portionella val, hafva vi åstadkommit en garanti för att icke en samhällsklass skall inom Andra Kammaren erhålla ett så öfvervägande inflytande, att det svenska statsskicket genom denna rösträttens utsträckning blir fullständigt förändradt. Detta statsskick hvilat nemligen i icke oväsentlig grad derpå, att i anslagsfrågor Första Kammaren, understödd af en betydlig minoritet i Andra Kammaren, kan genomdrifva beviljandet af för statens utveckling nyttiga och nödiga anslag och å andra sidan kan motsätta sig beviljandet af sådana anslag, för hvilkas befogenhet skäl icke kunna framläggas.

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammaren.
(Forts.)

Nu har man under gårdagens diskussion och äfven i dag framhållit, att den proportionella valmetoden icke skulle kunna vara tillämplig på vårt land. Man har sökt grunda detta påstående dels derpå, att vårt land skulle sakna den partibildning och de partiförhållanden, som skulle vara nödiga för detta valsätt, dels derpå, att afstånden här i landet vore så stora, att denna valmetod icke skulle kunna tillämpas, dels också slutligen derpå, att den vore alltför invecklad för att kunna antagas.

Hvad det först anförda påståendet beträffar, så ber jag att endast få vädja till denna kammares erfarenhet från senare hälften af 80-talet. Fans det då icke här i landet partier, som valde riksdagsmän och utöfvade partidisciplin? Jag tror, att ingen i denna kammare, som eger kännedom om förhållandena då för tiden, kan annat än med ja besvara den frågan. Jag vågar vidare hänvisa till valen i Stockholms stad till Andra Kammaren. Saknas der partier, som kunna uppställa särskilda kandidater, utfärda listor och söka få de sina valde samt vid förberedande sammankomster söka ena sig om lämpliga personer. Det är icke endast liberala valmansföreningen, utan äfven andra partistyrelser, som utöfva en dylik verksamhet, och den egentliga svårigheten vid stockholmsvalen har hittills bestått, icke i att partierna icke kunnat framställa kandidater, utan i att hvarje särskildt parti hållit alltför mycket på sina kandidater, så att samarbete blifvit ytterligt försäradt. Detta förekommes genom proportionella val.

Hvad vidare afstånden här i landet beträffar, har man sökt framhålla, att genom införandet af den proportionella valmetoden den personliga bekantskapen mellan valmännen och representanterna skulle omöjliggöras. Men jag frågar, om redan nu, åtminstone i mellersta Sverige, i domsagor, som utgöra valkretsar, denna personliga bekantskap finnes mellan representanterna och valmännen inom någon annan krets än det härad, der de äro bosatta? Jag vill taga ett exempel, hemtadt från den närmaste valkretsen norr om Stockholm. Huru många valmän på Mälareöarna, hvilka utgöra Färentuna härad, tro herrarne känna de valmän och kandidater, som bo uti Åkers skeppslag. Valmännen inom dessa båda valkretsar hafva uppenbarligen icke annat än

Om utsträckning af valrätten till Andra Kam-maren.
(Forts.)

en högst ringa personlig beröring med hvarandra. Och exempel i sådan rigtning kunna nära nog från hvarje valkrets anföras. Om proportionella val för större valkretsar införas, blir förhållandet uppenbarligen det, att kandidaterna till valet blifva kända genom deltagande i *länets* allmänna angelägenheter, genom verksamheten i landstinget, hushållningssällskapet, pröfningsnämnden och dylika verksamhetsområden inom länet. Det blir der, som bekantskaperna göras, och det blir der, som omdömet om kandidaterna utbildas. Jag tror ej, att det kan vara en alltför djerf förmodan, att derest proportionella val införas här i landet, så komma just ur dessa kommunala korporationer att utveckla sig valstyrelser, egnade att leda de valmän, hvilka icke önska blifva dirigerade från partistyreliker i Stockholm.

Hvad nu slutligen angår svårigheten att tillämpa den proportionella valmetoden, så vill jag framhålla, att de väljande icke hafva något annat att göra än att afgifva sina valedlar, hvilka kunna vara uppgjorda antingen efter hvars och ens behag eller efter samråd med andra liktänkande. I förra fallet förspiller valmannen sin röst till ingen nytta, på samma sätt som för närvarande den valman, som röstar efter sitt eget hufvud, spiller sin röst och icke kan utöfva inflytande på valet. Hvad kommunalstämmans ordförande beträffar, så har denne ingenting annat att göra än att mottaga valedlarne, försegla dem och insända dem till valförrättaren, och detta torde vara en uppgift, som, på sätt en talare i går anförde, icke kan annat än motsvara de anspråk, hvilka man med skäl kan ställa på en kommunalstämmeordförande och hvilken icke är svårare än den uppgift, som vid riksdagsmannaval enligt nu gällande bestämmelser å honom ställes. Hvad slutligen förfarandet inför valförrättaren beträffar, så är det på frågans nuvarande stadium alldeles för tidigt att tala om hvilken metod som bör användas. En föregående talare har redan angifvit ett sätt, af beskaffenhet att icke ställa synnerligen stora anspråk på valförrättaren, och säkert är, att äfven andra metoder kunna uppställas, som synas ännu bättre tillgodose de särskilda partiernas önskningsar och som dock icke äro af beskaffenhet, att för deras användande behöfvas synnerligen stora matematiska insigter.

Af hvad jag nu anført framgår, att jag icke kan med min röst bidraga till antagandet af konstitutionsutskottets förslag, utan yrkar jag bifall till det af herr Berg framlagda skrifvelseförslaget.

Herr Svedelius: I denna vigtiga fosterländska fråga önskar äfven jag att öppet få till protokollet uttala min mening, och den är, att, då man icke med fog kan säga, att svenska folket i allmänhet är mindre moget för en utsträckning af rösträtten än andra folk, man icke heller bör motsätta sig krafvet derpå, blott

man tillser, att icke genom en dylik utsträckning ett ensidigt massvälde skapas.

Då jag således är beredd att med min röst medverka till en utsträckning af rösträtten, har jag likväl efter moget öfvervägande ansett mig ej kunna biträda utskottets förslag af det skäl, att derigenom i sjelfva verket, med bibehållande af städernas större valrätt, endast deras lätttröda arbetarebefolkning skulle erhålla utsträckt rösträtt, under det att den öfriga delen af landets medborgare till stor utsträckning skulle förblifva i saknad deraf. Det synes mig då, som vore det både lugnare och rättvisare, om man kunde taga steget fullt ut, och att man därför borde undersöka, huruvida icke allmän rösträtt kunde införas lika för stad och land, men under betryggande former, hvilka ju icke synas böra vara omöjligare att åstadkomma i Sverige än i så många andra länder, såsom t. ex. i Tyskland och England, der nödiga bestämmelser gälla till förekommande af ett demokratiskt envälde, men hvilka länder likväl lofprisas såsom försedda med den allmänna rösträttens företräden. Trodde jag ej på möjligheten af att äfven här utfinna några dylika betryggande garantier mot massvälde, skulle jag efter de lättsinniga och pligtförgätna tilltag af den lättleda mängden, som vi i dessa dagar bevittnat, ställa mig bestämdt afvisande mot hvarje reform i detta afseende. Men då jag tror på denna möjlighet, och då jag anser, att i en så allvarlig sak man så mycket mindre bör låta leda sig af tillfälliga intryck, som jag är öfvertygad om att en stor mängd af våra eljest pligtrogna och rättänkande arbetare inom kort skola ångra, att de låtit sig förledas till nämnda tilltag, kan jag icke annat än gifva min röst åt det af herr biskop Billing framlagda skrifvelseförslaget. Och då jag det gör, ber jag, med beklagande af de insinuationer, som här i kammaren hörts om att mången skulle ställa sig sympatisk till detta förslag, men i sjelfva verket endast mena rent afslag, att få förklara, att jag för min del fullt öppet och ärligt sluter mig till biskop Billings förslag, under viss förtröstan om att derigenom skall kunna skapas en möjlighet att vinna en för hela fosterlandets väl lycklig lösning af denna ytterst viktiga fråga.

Herr Sjöholm: När vi under förliden gårdag skildes åt här i kammaren, hade jag på grund af alla de divergerande åsikter, som under debatten uttalats, fått den bestämda uppfattningen, att rösträttsfrågan ännu icke är mogen för en definitiv lösning. Dessa vidt skilda åsikter bero uppenbarligen derpå, att frågan icke är tillräckligt utredd. Hade den så varit och regeringen på grund deraf framlagt ett rösträttsförslag samt stått och fallit med förslaget, så hade frågan nog blifvit löst, ty åsigheterna inom denna kammare skulle då säkerligen icke varit så delade, som nu är förhållandet. Det vore dock orättvist att klandra rege-

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammaren.
(Forts.)

Om utsträck- ringen för den ofullständiga utredningen, ty tiden har icke varit
ning af val- tillräcklig.
rätten till

Andra Kam-
maren.
(Forts.)

Hvad är då under nuvarande förhållanden att göra? Jo, att afvakta den behöfliga utredningen; och vi kunna vara förvissade om att denna utredning kommer — vi må nu fatta hvilket beslut som helst med undantag af att godkänna utskottets hemställan. Ingen regering kan skjuta undan denna fråga; den måste ovilkorligen komma igen, och när den det gör, väl utredd och framlagd af en statsmannaklok, fast och enig minister, så blir frågan löst, såsom jag hoppas till vårt fosterlands sanna välfärd.

Man har talat om faran för framtiden af det beslut, som nu kommer att fattas. Ja, mine herrar, framtiden den står icke i vår hand, den står i en högres, den står i Herrans hand. Det tillhör icke oss att spela försyn, utan det tillhör oss att följa pligtens bud. Det är aldrig farligt att följa det budet, men det är alltid farligt att svika sin pligt. Ingen misstanke kan falla öfver denna kammare, att icke hvar och en följer sin innersta öfvertygelse, och därför klandrar jag ingens åsigt, den må vara huru vidt skild som helst från min egen. Min öfvertygelse bjuder mig att ansluta mig till det skrifvelseförslag, som framlagts af biskop Billing, och jag gör detta därför, att jag vill en utsträckning af rösträtten. Och om en utredning skulle utvisa det behöfligt, så är jag icke ens rädd för allmän rösträtt, förutsatt, att den är förenad med nödiga garantier, så att ej den politiska makten blir förlagd uteslutande hos en enda samhällsklass.

Grefve De la Gardie: Då det är min lifliga och bestämda öfvertygelse, att en utsträckning af valrätten till Riksdagens Andra Kammare är högst nödig och nyttig, och jag anser det vara af största vigt, att ett förslag till ändring af grundlagen i detta syfte blir antaget såsom hvilande vid innevarande riksdag, kan jag icke annat än ansluta mig till herr von Friesens motion eller utskottets förslag.

Det är visserligen sant, att mot detta senare finnas många anmärkningar, som till en del kunna anses befogade. Särskildt tror jag, att bestämmelsen om det skärpta utskyldsstrecket kommer att vålla mera trassel och olägenheter vid valen, än den garanti är värd, som det anses skola medföra, men som dock torde endast vara skenbar. Då likväl detta är det enda positiva förslag, som har utsigt till framgång här i kammaren, anhåller jag, herr vice talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Med grefve De la Gardie instämde herrar *Amilon* och *Jeppsson*.

Herr Nisser: Jag skall med kammarens tillstånd tillåta mig att, som man säger, litet syna den här allmänna rösträtten

i sömmarna, och jag hoppas att dervid icke träda herr skräddare Palm för nära i embetet.

Hvad är allmän rösträtt? Är det ett allmängiltigt begrepp, som innebär någonting absolut, konkret och påtagligt? Nej, visserligen icke! Det enda absoluta, som finnes i den allmänna rösträttens begrepp, är, att den är »absolut omöjlig». Man må väl hafva rättighet att tala om utsträckt rösträtt, men allmän rösträtt existerar icke i ordets allmängiltiga betydelse. Ty med ett allmängiltigt begrepp menar man det, som icke har några skrankor. Och jag frågar: har icke denna allmänna rösträtt skrankor? Jo, det har den visst, mycket stora och mycket vidt-omfattande. Den allmänna rösträtten stöder sig, säger man, på människovärdet. Kan någon definiera ordet människovärde? Jag kan det icke, och jag kan icke tro, att hvar och en, som födes hit till världen och som af zoologerna subsumeras under namnet »Homo sapiens», i och med det samma har rösträtt. Aldern är ovilkorligen en af de skrankor, som jag nyss talade om. Nu säga somliga: vid 21 års ålder är mannen myndig, och då skall han hafva rösträtt. Såsom ett ytterligare skäl därför har nu på sista tiden uppstått frågan om värnpligtens sammanställande med rösträtten. Skall då hvarje värnpliktig eller den, som är i värnpligtsåldern, vara röstberättigad? Vi veta alla, att till mönstringarne till värnpligt måste en icke obetydlig del kasseras. Hafva de då på samma gång förlorat sin rösträtt? Bland dem, som icke räknas till värnpligtige, är qvinnan. Det är dock icke därför, som hon är utestängd från rösträtt, utan därför att hon har ett annat kall, det nemligen att fylla leden efter de söner, som hafva offrat sitt lif i fäderneslandets tjänst. Det sköna kallet är henne af en högre makt tilldeladt. Hvad för öfrigt qvinnans rösträtt beträffar, nödgas jag dock medgifva, att den sats, som redan i romarnes tid uttalades: »mulier taceat in ecclesia», ännu har sitt berättigande. Ty det skulle icke vara rättmätigt, om qvinnan skulle »föra ordet» äfven utanför hemmet.

Förutom dessa nu omtalade skrankor måste vi resa dem, som bero på bristande egenskaper, bero t. ex. på sinnessjukdom. Det är väl ingen, som ifrågasätter, att den, som tillhör idioternas eller de sinnessjukas klass, kan få rösträtt.

Vidare finnes det skrankor resta af det sedliga uppförandet. Man räknar icke tjufvar och skälmar till de röstberättigade.

Det är, mina herrar, ett så stort antal, som stannar utanför, att äfven om de 600,000, som det här är fråga om, skulle få rösträtt, så skulle de röstegande ändå icke utgöra mer än *en femtedel* af det svenska folket.

Jag kommer nu till den sista af dessa skrankor: det är census-strecket. Jag tror icke, att någon ifrågasätter, att till röstberättigade skola räknas fattighjon, backstugusittare och ännu mindre s. k. »kolingar». Deraf framgår tydligt, att man

Om utsträckning af valrätten till Andra Kamraren.
(Forts.)

Om utsträckning af valrätten till Andra Kam-maren.
(Forts.)

måste hafva ett census-streck. Här talas om värnpligt och skattepligt. För att kunna hafva skattepligt måste man hafva något att skatta för, ty annars existerar icke någon skattepligt. Då frågar jag: Hvar skall detta streck sättas? Jag kan icke finna annat — om man nu vill gå så långt ned som möjligt — än att man bör sätta det vid det s. k. existensminimum. Den, som icke kan bevisa, att han eger existensminimum, bör och kan icke komma i fråga till att ega rösträtt, och detta existensminimum kan icke bevisas på annat sätt än med debetsedeln i hand. Jag är icke skyldig att tro hvem som helst, som stiger fram och säger: »jag har existensminimum». Detta skall bevisas, och det sker endast med debetsedeln i hand.

Häraf följer, att jag för min del icke kan inränga bland röstberättigade andra än dem, som *ega* existensminimum och *bevisa* sig ega detta. Hvad nu detta existensminimum beträffar, så håller jag för min del före, att detta redan är i de flesta fall uppnådt med det streck vi nu hafva. Går man ned till det af utskottet föreslagna strecket, så kommer man ännu närmare existensminimum.

Jag står därför på den ståndpunkt, att jag anser, att utskottet i sitt förslag har kommit det rätta så nära som möjligt. Att skrifva till Kongl. Maj:t om en utredning med hänsyn till den allmänna rösträtten har jag redan förklaradt, att jag icke anser vara rådligt. Ty man kan ju äfven med den s. k. allmänna rösträtten icke komma längre än till rösträtt för alla dem, som hafva existensminimum, och då det är min öfvertygelse, att man gått så långt man kan i utskottets förslag, så kommer jag att rösta för detta.

Det är visserligen sant, att härigenom utestängas många klasser; men genom ändringar i fråga om erläggandet af skatten kunde äfven dessa klasser komma in. Här har redan förut talats om torparne; det har talats om hemmansegarnes söner med flere, som böra ega rösträtt och hvaruti jag gerna instämmer, men hvilka jag anser det alls icke vara omöjligt att inränga under ett existensminimum med deraf följande förpligtelser och deraf beroende rättigheter.

Jag är deremot mycket rädd för att taga ut det stora steget på en gång; ty för mig ligger det ganska tydligt och klart, att de så mycket omordade garantierna alltid skola befinnas i realiteten svagare än de, som finnas i det af utskottet framlagda förslag. Jag tillåter mig därför yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Anderson, Albert: Mot det af utskottet föreslagna 500-kronors-strecket hade äfven jag tänkt framställa mina anmärkningar. Men då herr Annerstedt uttalat hvad jag i det afseendet tänker, skall jag bespara kammaren en redogörelse för mina särskilda anmärkningar och åberopar i detta fall hans uttalande.

Från flera håll har framhållits, att konstitutionsutskottets förslag, om det upphöjes till lag, är, så att säga, endast en anhaltstation på vägen till allmän rösträtt. Denna uppfattning delar jag också. Men det är en gammal sanning, att innan man anträder en färd, vill man få så mycket reda som möjligt på det slutliga målet och dess beskaffenhet. Samma grundsats vill jag för min del tillämpa i detta ärende. Af diskussionen inom denna kammare har med all tydlighet framgått, huru olika åsigtarna äro och huru man ännu famlar efter ett något så när tillfredsställande förslag. Jag kan därför icke finna annat, än att en utredning i det syfte herr Billing föreslagit är behöflig, och jag är för min del icke mot en utsträckning af rösträtten. Jag har endast velat angifva mina skäl, hvarför jag anser, att, innan något beslut af Riksdagen fattas, erforderlig utredning bör verkställas.

Om utsträckning af valrätten till Andra Kam-maren.
(Forts.)

Jag yrkar därför bifall till herr Billings förslag.

Herr Sandqvist: Då öfverläggningen nu alltmera börjar antaga karakteren af en öppen omröstning, har äfven jag ansett mig böra lägga min åsigt i dagen.

Jag får då säga, att konstitutionsutskottets förslag tillfredsställer mig i ganska väsentlig mån. Såvidt jag kan se, står det på den nuvarande grundlagens ståndpunkt. Det gifver just hvad som kan behöfvas för att ganska vidsträckt kretsar skola kunna komma öfver strecket, och i sjelfva verket är det ingenting annat än den allmänna rösträtten under ett annat namn, men med åtskilliga garantier, hvilka man kan mycket betvifla, att man skall under andra förhållanden kunna erhålla.

Jag ber därför att få tillkännagifva min afsigt att rösta för utskottets förslag.

Herr Lindgren: För mig är det själfklart, att landets lagar böra, så vidt möjligt är, följa utvecklingen hos landets folk. Det är vidare själfklart, att sedan år 1866 har i vårt land framträdt en samhällsklass, som förut varit mycket liten, men som nu allt mer och mer vuxit ut och allt mer och mer kommit till känsla af sin betydelse och på samma gång också börjat att tänka på sina medborgerliga rättigheter. Att bringa lagarna i öfverensstämmelse med hvad som för landet kan vara nyttigt är i stora och genomgripande frågor sådana som denna icke precis en lätt sak, och det hafva också dessa dagars förhandlingar mer än väl visat. För min del tror jag, ja, jag finner det till full evidens ådagalagdt, att intet af denna massa förslag, som här föreligger, är sådant, att det kan på ett tillfredsställande sätt lösa rösträttsfrågan. Det synes mig således alldeles själfklart, att denna fråga återigen måste upptagas af regeringen, och jag tviflar alls icke på att så kommer att ske. Det synes mig då lyckligast, om

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammaren.
(Forts.)

regeringen i den vägen har fullt fria händer att, sedan den skaffat sig den utredning, som i detta ärende kan behövas, framkomma med ett nytt förslag i frågan.

Då jag så menar, kan jag icke ansluta mig till något af de positiva förslag, som här föreligga. Att angifva motiven härför medgifver icke tiden. Jag har endast velat uttala, att jag kommer att ansluta mig till det skrifvelseförslag, som har den allmännaste affattning och som jag anser i sig innesluta de flesta möjligheterna. Jag kommer på denna grund att skänka min röst till det förslag, som blifvit framställt af herr Billing.

Jag vill emellertid för min del tillägga, att det har förvånat mig, att man hvarken i utskottets förslag eller i något annat förslag tagit fasta på någonting, som förekommer i den kongl. propositionen, nemligen den af regeringen föreslagna förändringen i § 57 regeringsformen, hvilken förändring synes mig vara i detta sammanhang högst nödig. Jag är nemligen öfvertygad, att huru man än löser rösträttsfrågan, kommer derigenom en viss förskjutning att ega rum inom Andra Kammaren och att det då är så mycket viktigare, att Första Kammarens ställning blir orubbad.

Jag skulle för min del vilja tillägga en önskan, som jag vet icke kan realiseras, men som jag i allt fall kan få uttala, och det vore, att den stora olikheten i antalet ledamöter inom de båda kamrarna vid en rösträttsreform kunde komma att i någon mån utjemnas.

Herr Tornerhjelm: Det kan icke falla mig in att vid denna timme anföra några detaljerade skäl för min åsigt. Jag ber endast att få tillkännagifva, att jag instämmer i de skäl, som anförts af de talare, hvilka yttrat sig för bifall till utskottets betänkande och mot antagande af något skrifvelseförslag. Hvad dessa senare vidkommer, kan jag omöjligen biträda något af dem af det skäl, att jag anser, att hvilket skrifvelseförslag man än biträder, så kommer det att tolkas såsom ett gifvet löfte, som en gång måste infrias, och jag tror, att det blir en ganska obehaglig stund, då löftet om allmän rösträtt med de ganska sväfvande garantierna skall infrias.

Innebär en skrifvelse icke ett löfte, hvad innebär den då? Icke någonting annat än ett sätt att komma från saken för tillfället — ett förtäckt afslag.

Då jag anser, att tiden nu är inne för att taga ett steg framåt i fråga om utsträckning af rösträtten, och då utskottets förslag innebär ett sådant steg — visserligen ej så stort, men ett steg, som tages lugnt och sansadt, som har sin grund på nuvarande förhållanden och som är ett verkligt steg framåt, men icke ett språng i det okända eller ett mer eller mindre bindande löfte — så ber jag att få ansluta mig till utskottets förslag.

Friherre Trolle: Då jag fått ordet i denna afgörandets sena timme, anser jag grannlagenheten af mig fordra, att jag icke ingår på någon motivering af den åsigt jag har i den här högviktiga frågan, helst de motiv, jag skulle vilja framhålla, redan förut under dessa dagars upprepade debatter blifvit af andre uttalade vida bättre, än jag mäktar framställa dem. Jag ber därför blott, herr grefve och talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets nu framlagda förslag, hvilket efter mitt förmenande anvisar den lugnaste och bästa vägen för denna stora frågas gång till lösningens mål.

Om utsträckning af valrätten till Andra Kam-maren.
(Forts.)

Rop på proposition hördes nu.

Herr Nyström, Johan Fredrik: Jag begärde ordet endast för att replikera ett par yttranden från en ärad talare på stockholmsbänken, hvilka voro rigtade direkt mot mig.

Han påstod, att jag sagt, att konstitutionsutskottet seglade under falsk flagga. Då han så refererade mina ord i går, begagnade han sig af ett gammalt känt retoriskt konstgrepp, att blott citera hälften af hvad jag sagt. Jag sade, att konstitutionsutskottet seglade under falsk flagga, om det påstode, att dess förslag vore af mera konservativ natur än den allmänna rösträtten utan alla garantier. Och jag sade detta icke såsom en insinuation, ett allmänt, löst påstående, utan i sammanhang med, att jag anförde bevis för denna min uppfattning, bevis, som man icke ens sökt vederlägga, för att utskottets förslag kommer att öka antalet af de mera oroliga valmännen, men icke kommer att i samma mån öka den mera lugna delen af valmännen.

Det andra yttrandet af samme talare var det, att han undrade, huru jag, som håller på status quo, kunde vara med om herr Billings förslag, och om ej detta vore att segla under falsk flagga. Jag trodde, att jag i går tillräckligt tydligt uttalat min mening i saken. Jag förklarade öppet, att jag är status-quo-man, men jag förklarade tillika, att jag icke har någon utsigt att kunna stå kvar på den ståndpunkten, att jag tvärtom nödgas att välja mellan ett par andra, antingen utskottets förslag eller utredning, och att jag då, när jag anser utskottets förslag vara omöjligt, hellre går med dem, som begära allmän rösträtt med sådana garantier, som en blifvande utredning kan visa vara dugande. Min ställning i frågan är således så klar som möjligt, och jag anhåller att få protestera mot den insinuation, som var rigtad mot mig särskildt, likaväl som jag protesterar mot den allmänna insinuation, som talaren fann skäligt framkasta med det citat han gjorde ur Virgilius.

Men på samma gång jag protesterar mot denna del af hans anförande, vill jag vara med om att godkänna och understryka en annan passus, der han medgaf, att de nya valmän, han ville

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammaren.
(Forts.)

hafva, vore ännu något ouppfostrade. Det tyder på ganska god observationsförmåga, men det är icke underligt, om denna observation trängt sig på en man, som under många år varit, så att säga, högste ledaren af denna hufvudstads politiska uppfostran.

Herr Almén: Jag skall icke blifva mångordig.

Då jag icke är tillfredsställd med vare sig Kongl. Maj:ts eller utskottets förslag, skulle man kunna tro, att jag gerna är med om en skrifvelse. Skall jag välja mellan de många förslagen till skrifvelse, som finnas, gifver jag ett obetingadt företräde åt herr Hugo Tamms förslag i jämförelse med herr Billings. I den senares förslag talas det om en graderad skala. Skulle en sådan antagas, är jag för min del förvissad om, att den skulle framkalla ett allmänt och berättigadt missnöje med den påföljd, att det troligen icke komme att gå någon riksdag, der man icke ville tumma på skalan, för att sedan kasta den öfver bord, hvilket till sist komme att inträffa. Under sådana förhållanden tror jag, att det vore klokast att aldrig antaga en graderad skala.

Då uppskof medför en lång tidsutdrägt för frågans lösning, och då frågan är så att säga riksviktig, är uppskof icke eftersträfvansvärdt. Jag fruktar, att det blefve mycket långvarigare, än nu någon tror, och jag befarar, att, då frågan slutligen komme tillbaka, den då får ett sämre läge, än den nu har. Den blefve svårlöstare. Under sådana omständigheter och då jag gerna vill, i hvad på kammaren beror, få frågan löst vid denna riksdag, tillåter jag mig att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hedenstierna: Jag anser, att något bör göras för utsträckning af rösträtten, icke af det skäl, att den ökade värnpligtsöfningen berättigar dertill, ty *dels* har svenska folket ännu icke till fullo, utan endast till $\frac{2}{3}$ af hvad sakkunniga ansett behöfligt åtagit sig den öfning, som är nödvändig för att den värnpligtige skall kunna uppfylla sin första och förnämsta medborgerliga pligt, nemligen att värna om sitt land och dess frihet, och utan hvilken pligts uppfyllande Sverige icke vore värdigt att vara sjelfständigt, och *dels* är öfningstiden behöflig för att de värnpligtige, utom den välbehöfliga uppfostran de dervid erhålla, må kunna vid utöfningen af denna medborgerliga pligt gå mot landets fiender med erforderliga förutsättningar att kunna försvara sig och icke onödigtvis uppoffras, *utan därför*, att, sedan nu gällande representationsordning antagits, folket gått betydligt framåt i allmän bildning och utveckling af allmän anda.

När jag således skall pröfva på hvad sätt denna utsträckning af rösträtten bör tillerkännas dem, som hittills varit i saknad deraf och nu kunna vara förtjenta af eller berättigade att erhålla sådan, framställer sig naturligtvis den frågan, om man kan gilla något af de framkomna positiva förslagen, regeringens proposi-

tion, de enskilde motionerna eller utskottets. Af alla dessa har endast det sistnämnda här ansetts kunna ifrågakomma, och jag lemna därför de öfrige utom räkningen. Kan jag då antaga utskottets? Nej! detta vill, bland annat, endast åt vissa, men icke alla, som böra ifrågakomma, lemna rösträtt. Då, enligt detta, ingen arbetare i städerna väl finnes, som icke skulle blifva röstberättigad, men på landet en stor mängd jordbruksarbetare, deribland hemmavarande hemmansegaresöner, rättare och jordtorpare, ehuru lika skickade att utöfva representationsrätt, icke skulle erhålla sådan rätt, emedan dessa för närvarande i allmänhet icke kunna beskattas för inkomst, kan jag icke gilla utskottets förslag. Jag vill därför hellre gå med på något af de ifrågasatta skrifvelseförslagen för att få en fullt allsidig utredning och klarhet rörande de *garantier*, som äro *väl behöfliga* och alldeles *nödvändiga* för att icke *all* makt inom representationen skall i framtiden gå öfver i händerna på sådana personer, som, enligt hvad vi i dagarne sett, frivilligt afstått från sin rätt att bestämma öfver sina personer och handlingar samt ådagalagt sådan bristande förmåga i omdömet vid valet af de ledare de blindt lyda, att de nödgas deltaga i utaf dylika politiskt ovederhäftiga ledare anordnade okynnesstreck, hvilka endast lända till skada för arbetarne sjelfva och dem, som gifva dem arbete och tillfälle att försörja sig och sina familjer, men alldeles icke leda till det mål de åsyfta att uppnå, utan tvärtom endast skada detsamma och dessutom lätt kunna föra till rubbning af allmän ordning.

Vid valet mellan skrifvelseförslagen skulle jag gerna förenat mig med herr Berg, men då det af herr Billing framlagda är mera omfattande och jag tyckt mig finna, att detta har mesta sympatierna, vill jag nu för sakens framgång yrka bifall till det sistnämnda, och uppmanar jag öfrige meningsfränder att derom förena sig.

Häri instämde herr *Danckwardt-Lillieström*. Ropen på proposition uppreades.

Herr *Blomberg*: Jag skall icke besvära med något detaljeradt besvarande af de invändningar, som under debatten blifvit framställda mot utskottets förslag. Endast i några få punkter tillåter jag mig att tillbakavisa gjorda påståenden. Öfver hufvud taget vill jag konstatera, att man icke kunnat mot utskottets förslag framställa några egentliga detaljinvändningar.

En talare i går på upplandsbänken ansåg sig visserligen kunna framföra, som han sade, två sådana grundväsentliga anmärkningar mot förslaget, att de voro tillräckliga att bestämma honom för att yrka afslag derå, oafsedt allt annat. Men hvilka voro då dessa hans »grundväsentliga anmärkningar»? Den första gälde ett förhållande, som i dag af flere talare påpekats, nemli-

Om utsträckning af valrätten till Andra Kamraren.
(Forts.)

Om utsträckning af valrätten till Andra Kamraren.
(Forts.)

gen att jordtorparne icke skulle erhålla rösträtt enligt utskottets förslag. Men man måste verkligen afsigtligen blunda med båda ögonen för att kunna komma fram med ett sådant påstående. Förslaget har affattats sådant det är just för att utan vidare åtgärd i grundlagsstiftningsväg skulle kunna åt denna klass beredas rösträtt. Det är också uttryckligen angifvet i utskottets betänkande, att utskottet hyser den bestämde öfvertygelsen, att Kongl. Maj:ts regering skall, utan uppmaning från Riksdagen, komma utskottet till mötes och bereda väg för denna frågas lösning inom den ram, som utskottets förslag gifver.

I sammanhang härmed får jag kanske svara den talare, som nämnde, att de 260,000 nya valmännen skulle tillhöra socialisternas skara. Nej, det är icke så. Bland de nya valmännen ingå 50,000 jordtorpare, hvilka torde med fog kunna räknas till de sunda och besinningsfulla elementen i samhället.

Vidare sades af samme talare på upplandsbänken, att utskottet seglade under falsk flagga, om dess förslag utgafve sig vara buret af konservativa idéer. Jag för min del åter påstår, att deri ligger den rätta konservativa grundåskådningen och det rätta konservativa handlingssättet, i det att man försöker genom nödiga ändringar i den författning vi hafva, gifva åt dess grundvalar ny fasthet och styrka. Det är genom att efter hand infoga nya lämpliga bestämmelser i de gamla lagbudene, som man bereder dem ökad styrka, gifver åt samma författning ökad soliditet, utan att man på något sätt rubbar dess säregna nationella skaplynne. Det är efter min mening just detta, som är utmärkande för den konservativa åskådning, som gjort sig gällande i utskottets förslag. Och jag betonar härvid särskildt en sak, nemligen att utskottet alldeles bestämdt byggt sitt förslag på det underlag, som burit upp vårt politiska lif alltifrån år 1866, nemligen det kommunala lifvet som underlag för det politiska, den kommunala verksamheten som förskola för den politiska. Det är icke någon ytterlighet, att man bibehållit den grund, som visat sig god, det är klok varsamhet, att man fortfarande vill låta de skaror af medborgare, åt hvilka man vill inrymma rösträtt, genomgå denna kommunala förskola. Det har varit utskottets grundtanke, och den grundtanken anser jag vara en god konservativ grundtanke, att vi skola till politiskt inflytande föra fram nya skaror af medborgare i den mån, som dessa anses vara uppfostrade derför, och sålunda insläppa nya skaror tid efter annan. På detta sätt konsolideras folket, på det sättet blir staten ett sammanhängande helt, och man knyter så framtid samman med forntid och kommer icke med nyheter, om hvilka man icke vet, hvad de i sjelfva verket innebära, och hvilka man icke ens sjelf kan i denna stund riktigt öfverskåda.

Jag ber till sist att få säga, att, när vi framburit detta förslag, det skett derför, att vi vågat tänka nog högt om vårt

svenska folks sunda omdöme och om dess utvecklingsmöjligheter, ifall det föres fram i mindre grupper till den efterlängtade valrätten, att vi kunnat våga en, låt vara, ganska stor utsträckning af valrätten. Men vi hafva icke varit djerfve nog att, blott och bart för att få något mera helgjutet, något mera fulländadt, någonting efter utländskt mönster efterbildadt, ställa dörren öppen för en alldeles öfverskådlig skara af nye valmän, hvilkas inflytande på samhället ingen af oss kan till dess verkningar bedöma. Af dessa grunder är det, som jag förut förordat utskottets förslag och nu upprepar mitt yrkande på bifall till detsamma, hvilket innebär yrkande på afslag af alla väckta förslag om skrivelse.

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammarerna.
(Forts.)

Herr Wijk: En högt ärad talare på kalmarbänken har påstått, att jag sagt, att de herrar, som komma att rösta för biskop Billings förslag, skulle göra det utan att hafva fullt allvar med det. Något dylikt har det icke kunnat falla mig in att påbörda någon, men jag har sagt, att de herrarne sannolikt icke kunna genomdrifva ett förslag om allmän rösträtt, då ett sådant kommer till Riksdagen, och det är någonting helt annat, än den nämnde ärade talaren ville lägga mig till last.

Herr Kennedy: Efter den långa och grundliga debatt, som här egt rum, vill jag inskränka mig till att instämna i de uttalanden, som blifvit gjorda af herr von Ehrenheim, med hvilken jag i denna fråga befinner mig i full öfverensstämmelse. Jag kommer således liksom han att gifva min röst åt utskottets förslag. Jag gör detta under uttalande af den förhoppning och den önskan, att inom den derigenom skapade ramen i den närmaste framtiden må kunna inrymmas såväl våra jordtorpare som våra bondesöner och våra jordbruksarbetare.

Med herr Kennedy instämde herr *Rydberg*.

Herr Fosser: Herr grefve och talman, mine herrar! Jag kan omöjligen biträda utskottets föreliggande förslag, af bland andra skäl äfven det, att utskottet förvägrar en stor och väsentlig del af den stora jordbruksarbetande klassens befolkning rösträtt, på samma gång som genom streckets nedflyttande sådan tillerkännes hvarenda industriarbetare i landet, i städerna såväl som på landsbygden. Detta är enligt mitt förmenande ingalunda ett rättvist tillvägagångssätt; det skulle grundlägga missnöje och afund och ledsamheter i landet, om det blefve lag. I öfrigt är min öfvertygelse den, att på den allmänna rösträttens grundval med nödiga garantier kan byggas en representation i Riksdagens Andra Kammar, hvilken icke skall förrycka utvecklingens jemna gång eller åstadkomma några våldsamma rubbningar deruti, utan fastmera bidraga till fosterlandskänslans stärkande och ökning. Det

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammaren. är derför, som jag, herr grefve och talman, yrkar bifall till det af herr Billing framställda skrifvelseförslaget.

*Andra Kam-
maren.*
(Forts.)

Å nyo hördes rop på proposition.

Herr Ros: Herr grefve och talman, mine herrar! Då jag icke tror, att man värnar om den bestående samhällsordningen endast med ett envist fasthållande vid samtliga dess former och då jag finner krafvet på utsträckt rösträtt i någon mån berättigadt, kan jag ej ställa mig på det rena afslaget ståndpunkt. Jag skulle ej ha något emot att ställa mig under deras fana, som förorda en skrifvelse, om jag kunde dela deras förhoppningar, särskildt den framstående talares, som i går uttalade sin förväntan, att frid och ro i landet skulle följa på den garanterade rösträtten. Men, mine herrar, jag hemställer till eder, huruvida den allmänna rösträtten, omgärdad af sådana garantier, som kunna komma att accepteras af det konservativa partiet i Riksdagen och särskildt i denna kammare — huruvida en sådan garanterad rösträtt kan väntas tillfredsställa dem, som nu störa och kanske ännu länge komma att störa samhällsfriden i vårt land? Jag tror det icke, men jag skulle gerna se, att min misströstan vore obefogad.

För mig återstår således blott att yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag. Jag skulle helst vilja följa herr Säve i hans reservation, men derom kan ej bli tal. Någon motivering för mitt yrkande vågar jag icke i denna sena timme uppehålla herrarne med, utan inskränker mig till att, som sagdt, yrka bifall till utskottets förslag.

Ropen på proposition upprepades.

Herr Trygger: Herr grefve och talman, mine herrar! Jag skulle vilja yttra några ord angående propositionsordningen. Genom den ordning, som derutinnan bestämts, kommer utskottets förslag i en ganska ogynsam ställning. Man skall först votera, huruvida man vill antaga utskottets förslag eller förkasta det. Förkastas det, är det sedan ur räkningen. Så skall man fortsätta med Kongl. Maj:ts proposition och de särskilda motionerna, ända till dess man kommer till skrifvelseförslagen. Men då kunna de särskilda skrifvelseförslagen komma att ställas emot hvarandra, hvaraf följden lätt kan blifva, att vi, som ej vilja hafva *något* skrifvelseförslag, genom denna propositionsordning blifva satta i nödvändigheten att välja det ena eller det andra skrifvelseförslaget. Ur en sådan svårighet kan man naturligtvis rädda sig endast på det sätt, att man reserverar sig, om yrkandet på afslag ej ingått i den sista voteringen.

Medan jag har ordet, skall jag dock be att få yttra något i sjelfva saken. Det kan emellertid ej från utskottets sida vara

behöfligt att, derför att nya talare framställa gamla, redan vederlagda anmärkningar, upptaga dem till bemötande å nyo — detta sagdt med anledning af herr Fossers yttrande.

Ett bland de viktigaste skäl, som enligt min mening anförts mot utskottets hemställan, är det, att, om dess förslag antages, det ej kommer att blifva lugn här i landet, det vill säga alla blifva ej derigenom stälda till freds. Då frågar jag, i likhet med den siste ärade talaren: hvilken frid är det, som beredes landet genom antagande af herr Billings förslag? När ett förslag, byggt på allmän rösträtt, återkommer och kamrarna ej kunna ena sig, enär Första Kammaren icke får de garantier, som den anser såsom nödvändiga betingelser för den föreslagna rösträttsutvidgningen, huru står saken då, mine herrar? Jo, då fruktar jag, att segern tillhör Branting, som har föreslagit ren allmän rösträtt. Då har han bakom sig 800,000 rösträttslöse, hvilkas förhoppningar man genom den Billingska skrifvelsen väckt och hvilka kanske, då frågan återkommer, blifva oemotståndliga.

Mine herrar, jag förstår visserligen, att hjelten för dagen, i denna kammare åtminstone, är biskopen; men jag är öfvertygad, att när frågan nästa gång behandlas, skall hjelten för alla de rösträttslösa vara socialisten. Min förvissning är, att Billings skrifvelseförslag kan mynna ut i Brantings rösträttslag.

Herr Söderberg: Herr grefve och talman, mine herrar! Jag skall be att till dagens protokoll få antecknad, att jag kommer att lemna min röst för herr Bergs skrifvelseförslag, såvida detta kommer under ompröfning; i annat fall kommer jag att rösta för herr Billings förslag.

Häri instämde herr *Lilliesköld*.

Herr vice talmannen: Med anledning af herr Trygger^s nyss afgifna yttrande rörande föredragningsordningen ber jag att få fästa uppmärksamheten vid, att kammaren vid början af diskussionen antog en föredragningsordning, enligt hvilken först skall göras proposition på utskottets förslag i punkt 3:o hvilken proposition endast kommer att göras på ja och nej. Derefter komma på samma sätt propositioner att framställas på Kongl. Maj:ts proposition samt herrar Brantings, Lundgrens, friherre von Knorrings och von Friesens motioner, hvar och en för sig. Vidare upptagas till proposition herr Lindhagens motion angående rösträtt för qvinnor och derefter herr Brantings skrifvelseförslag. Sedan alla dessa moment äro genomgångna, kommer proposition att i ett sammanhang göras på återstående motioner, innehållande skrifvelseförslag, det vill säga herr Lindblads, herr Gustaf Anderssons och herr Nordströms motioner, samt derefter på alla de yrkanden om skrifvelseförslag, som under diskussionen här blif-

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammaren.
(Forts.)

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammarerna.
(Forts.)

vit gjorda. Men i motsats till hvad som af den ärade talaren framhölls, kommer i detta sammanhang äfven framställning att göras om afslag å alla skrivelseförslagen, då ju detta har blifvit under öfverläggningen yrkadt. På detta sätt torde sålunda den rätt, han har velat hafva bevarad åt dem, som icke vilja vara med om något som helst skrivelseförslag, också komma att göra sig gällande.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i enlighet med den af kammaren godkända föredragningsordning till afgörande nu skulle förekomma först de yrkanden, som framstälts beträffande punkten 3 i det föreliggande utlåtandet; hvarefter herr talmannen jemlikt samma yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till hvad utskottet i punkten hemställt samt vidare på afslag derå, och förklarade sig anse den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller, hvad konstitutionsutskottet hemställt i punkten 3 af sitt utlåtande n:o 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 55;

Nej — 89.

Derefter gjordes propositioner på bifall till hvart och ett af utskottets hemställanden i punkten 1:o punkten 2:o b), såvidt anginge herr Brantings motion n:o 181, punkten 2:o c) och punkten 2:o d), och förklarades dessa propositioner vara med ja besvarade.

Härefter yttrade herr talmannen, att i afseende på punkten 2:o e) yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle afslå utskottets hemställan och antaga det förslag, som innefattades i den af herrar Darin och Liljeholm vid utlåtandet afgifna reservation.

Propositioner gjordes af herr talmannen i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammaren.
(Forts.)

Vidare framställes propositioner särskildt beträffande hvar och en af punkterna 2:o a) och 2:o b), den senare, i hvad den anginge herr Brantings motion, n:o 182, samt derefter angående punkterna 2:o f)—h), och förklarades propositionerna på bifall till utskottets hemställanden i dessa punkter vara med ja besvarade.

Slutligen yttrade herr talmannen, att till afgörande föreläge följande under öfverläggningen framställda yrkanden:

1:o) af herr *Billing*, att Riksdagen skulle till Konungen aflåta en skrifvelse af följande innehåll:

De mångskiftande meningar, som funnit uttryck i ett stort antal inom Riksdagen väckta motioner och i konstitutionsutskottets i ärendet afgifna utlåtande med dervid fogade reservationer, vittna derom, att ögonblicket ännu icke är inne för en definitiv lösning af den stora och för vår samhällsordning så betydelsefulla fråga, som genom den kongl. propositionen blifvit bragt under Riksdagens behandling. Endast derom synes man vara mera allmänt ense, att vid ändring i rösträttsbestämmelserna valrätt bör inträda först vid 25 års ålder, under förutsättning att vederbörande icke uraktlåtit sina åligganden i afseende på värnpligt och skattepligt; men rörande sättet i öfrigt för frågans lösning har icke inom Riksdagen någon stadgad öfvertygelse ännu kunnat bringas till stånd. Det synes därför vara nödigt, att, i öfverensstämmelse med hvad som redan uttalats i Riksdagens skrifvelse af den 10 maj 1900, en fullständigare och mer ingående undersökning af frågan eger rum, än som genom nu verkställda utredningen kommit densamma till del. Vid en sådan undersökning, vare sig densamma anses böra öfverlemnas åt en komité eller verkställas på annat sätt, synes äfven böra komma under bedömande, huruvida en reform af landets representation skulle hellre än på ändring i gällande censusbestämmelser kunna, med upphäfvande af den olika representationsrätten för stad och land, grundas på allmän rösträtt i förening med införandet af en proportionel valmetod, anordnad vare sig med medelbara eller omedelbara val, eller med tillämpning af graderad röstskala, eller andra bestämmelser, som må vara egnade att åt de nu valberättigade bibehålla ett skäligt inflytande på afgörandet af landets angelägenheter.

Med hänvisning till hvad sålunda anförts, anhåller Riksdagen, att Kongl. Maj:t ville låta verkställa en från alla synpunkter fullständig utredning af frågan om utsträckt valrätt till Riksdagens Andra Kammare samt för Riksdagen, om möjligt, vid början af 1904 års riksmöte framlägga resultatet af denna utredning jemte de förslag, Kongl. Maj:t finner deraf föranledas;

Om utsträckning af valrätten till Andra Kammaren.
(Forts.)

2:o) af herr *Dahlberg*, lika med herr *Billings* skrifvelseförslag, med den ändring, att den del, som började med orden »grundas på allmän rösträtt» och slutade med »landets angelägenheter», skulle få följande lydelse: »grundas på allmän rösträtt i förening med andra bestämmelser, som må vara egnade att åt de nu valberättigade bibehålla ett skäligt inflytande på afgörandet af landets angelägenheter»; 3:o) af herr *Berg, Gustaf Axel*, att kammaren måtte bifalla det förslag, som innefattades i hans vid utlåtandet afgifna reservation; 4:o) af herr *Tamm, Hugo*, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes ej *mindre* låta verkställa erforderlig utredning rörande de vilkor — såsom utjemning af städernas och landsbygdens representationsrätt samt proportionella val — under hvilka valrätten till Andra Kammaren må tillerkännas hvarje till tjugufem års ålder kommen svensk man, som i vissa hänseenden — i fråga om värnpligt och skattepligt — fullgjort sina åligganden till samhället och icke saknar sådana kvalifikationer, som angifvas i § 26 riksdagsordningen, *än äfven* till Riksdagen, helst ej senare än år 1904, inkomma med det förslag, hvartill denna utredning kan gifva anledning; 5:o) af herr *Dieden*, att Riksdagen ville till Kongl. Maj:t aflåta en skrifvelse med begäran om förslag till bestämmelser om allmän och lika rösträtt med proportionella val; och 6:o) att samtliga ifrågavarande skrifvelseförslag skulle afslås.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande af herr *Billings* yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf herr talmannen upp- tog hvart och ett af de öfriga fem yrkandena med hemställen, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående voteringen, samt förklarade sig finna de härå afgifna svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till det af herr *Berg* framställda yrkandet.

Äfven om kontrapositionens innehåll begärdes votering, i anledning hvaraf herr talmannen beträffande hvart och ett af de under 2:o), 4:o), 5:o) och 6:o) här ofvan omförmälda yrkanden hemstälde, huruvida detsamma skulle antagas såsom kontraposition i den förestående voteringen om kontraposition för hufvudvoteringen, och förklarade herr talmannen sig anse de flesta rösterna härvid hafva afgifvits för att den ifrågavarande kontrapositionen skulle innehålla bifall till herr *Tamm*s yrkande.

Votering äskades emellertid jemväl om innehållet af sistnämnda kontraposition, i anledning hvaraf, och sedan till

kontraproposition dervid antagits afslag å samtliga ifrågavarande skrifvelseförslag, uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Om utsträckning af valrätten till Andra Kamraren.
(Forts.)

Den, som till kontraproposition i voteringen om kontraproposition i hufvudvoteringen angående de i anledning af konstitutionsutskottets utlåtande n:o 6 framställda skrifvelseförslag antager bifall till herr H. Tamms yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har såsom kontraproposition i förstnämnda votering antagits afslag å samtliga ifrågavarande skrifvelseförslag.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 76.

Härefter uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraproposition i hufvudvoteringen angående de i anledning af konstitutionsutskottets utlåtande n:o 6 framställda skrifvelseförslag antager bifall till det förslag, som innefattas i herr G. A. Bergs vid utlåtandet afgifna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har såsom kontraproposition i nämnda votering antagits afslag å samtliga ifrågavarande skrifvelseförslag.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 76.

Om utsträck-
ning af val-
rätten till
Andra Kam-
maren.
(Forts.)

I följd häraf uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition för hufvudvoteringen:

Den, som bifaller herr Billings under öfverläggningen om konstitutionsutskottets utlåtande n:o 6 framställda yrkande om aflåtande af en skrifvelse till Konungen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås samtliga de i anledning af utlåtandet framställda skrifvelseförslag.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 83;

Nej — 59.

Herr Cederberg yttrade: Herr grefve och talman! Mot kammarens fattade beslut i afseende å punkten 3:o) i utskottets förslag äfvensom mot kammarens beslut i afseende å aflåtande af en skrifvelse till regeringen ber jag att härmed få till kammarens protokoll reservera mig.

Med herr Cederberg instämde herr *Björklund*.

På framställning af herr talmannen beslöts, att behandlingen af de på dagens föredragningslista återstående ärendena skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Anmälades och bordlades statsutskottets memorial n:o 93, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i en fråga rörande statsregleringen för år 1903.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelser till Konungen:

n:o 120, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående beredande af förbättrade pensionsförmåner för vissa tjänstemän och betjente, hvilka i anledning af statens inköp af vestkustbanan öfvergått i statens jernvägars tjänst, samt

n:o 121, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående beredande af lifräntor för vissa tjänstemän och betjente, hvilka i anledning af statens inköp af bandelen Örebro-Frövi öfvergått i statens jernvägars tjänst.

Upplästes och godkändes sammansatta stats- och lagutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 123, i anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde hufvudtiteln gjorda framställning angående statsbidrag till aflönande af vikarie för lärare eller lärarinna vid högre folkskola; och

n:o 124, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående folkskolelärares rätt till ålderstillägg.

På framställning af herr talmannen beslöts, att på föredragningslistan till morgondagens sammanträde skulle sättas främst statsutskottets memorial n:o 93 samt derefter de två gånger bordlagda ärendena i följande ordning: sammansatta stats- och lagutskottets memorial n:o 11, bevillningsutskottets betänkande n:o 39, statsutskottets memorial n:o 89 och utlåtande n:o 92, bankoutskottets memorial n:o 12, konstitutionsutskottets utlåtande n:o 9, lagutskottets utlåtanden n:is 58—60 äfvensom sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 10.

Justerades ett protokollsutdrag för gårdagen och denna dag samt två protokollsutdrag för detta sammanträde, hvarefter kammaren åtskildes kl. 4,17 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.